

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

GINTARĖ VENSLAUSKAITĖ
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

ACTIO PAULIANA TAIKYMAS LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO
TEISMO PRAKTIKOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Doc. dr. Antanas Rudzinskas

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ACTIO PAULIANA SAMPRATA IR ISTORINĖ VYSTYMOŠI RAIDA	6
1.1. <i>Actio Pauliana</i> istorinė raida	6
1.2. <i>Actio Pauliana</i> instituto reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje.....	7
1.3. <i>Actio Pauliana</i> instituto samprata Lietuvoje	10
1.4. Kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius užsienio šalyse	13
2. ACTIO PAULIANA TAIKYMO SĄLYGOS LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE	19
2.1. Kreditorius ir jo reikalavimo teisė	19
2.2. Sandorio neprivalomumas ir pažeistos kreditoriaus teisės	25
2.3. Ieškinio senaties terminas reiškiant <i>actio Pauliana</i>	30
2.4. Skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumas	32
3. ACTIO PAULIANA IEŠKINIO SPECIFIKA BANKROTO BYLŲ ATVEJU	38
3.1. Kreditoriaus reikalavimo teisė bankroto byloje.....	40
3.2. Kreditoriaus reikalavimo teisės patenkinimo tvarka	42
3.3. Ieškinio senaties terminas	45
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Ekonominis sunkmetis lėmė, kad gerokai išaugo ekonominių skundų ir bylų skaičius¹. Iš pateiktų Nacionalinės teismų administracijos duomenų matyti, kad per 2009 m. bankroto bylų skaičius Vilniaus apygardos teisme padidėjo 171 procentu, Panevėžio apygardos teismui jų teko 90 procentų daugiau, o Kauno apygardos teismui – 70 procentų daugiau nei 2008 metais. 2010 m. ekonominių bylų dar padaugėjo².

Skolininkams intensyviai bandant išvengti prievolių įvykdymo, vis svarbesnės tampa Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) šeštos knygos IV skyriaus nuostatos, skirtos kreditoriaus interesų gynimui sutartiniuose santykiuose - tai *actio Pauliana*, netiesioginis ieškinys ir sulaikymo teisė. Ilgą laiką dėl netinkamai suformuoto 1964 m. CK *actio Pauliana* reglamentavimo, kreditoriai retai naudojosi šiuo institutu, o teismų praktika buvo nedidelė³. Kai kurie autoriai teigia, kad dabartinis *actio Pauliana* instituto teisinis reglamentavimas taip pat sukuria gana sudėtingas sąlygas kreditoriams ginčyti skolininko sudarytus sandorius⁴. Visgi, atsižvelgus į dabartinio ekonominio sunkmečio sąlygas, kai daugėja bankroto bylų, į steigiamas naujas bendroves perkeliamas visas faktiškai nemokios įmonės turtas arba kitais būdais siekiama apsunkinti kreditorių teises į įsiskolinimų atgavimą, šio instituto taikymas išlieka aktualus.

Actio Pauliana institutas ne sykį buvo aptartas Lietuvos autorių straipsniuose, moksliniuose bei periodiniuose leidiniuose, kuriuose ieškota šio instituto teisinių ir faktinių ištakų, apžvelgiamos taikymo sąlygos ir kt.⁵. Tačiau iki šiol nėra išsamiai išanalizuota naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika, kuri, savo ruožtu, turi didelę reikšmę efektyviam *Pauliana* ieškinio taikymui. Orientuojantis į iškeltos temos turinį bei siekiant

¹ <http://www.veidas.lt/apeliacinis-ir-apygardu-teismai-paskendo-bylose>; prisijungimo laikas: 2011-01-05.

² Ten pat.

³ Augaitė D. *Actio Pauliana* // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47). P.5.

⁴ Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // *Jurisprudencija*. 2005, Nr. 77(69) P.38; Vanhara D. Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*actio Pauliana*) probleminiai aspektai// *Juristas*. 2009 m. Nr. 11.

⁵ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose//*Jurisprudencija*. 2003. Nr. 37(29). P.50-59; Augaitė D. *Actio Pauliana* // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47). P.5-18.; Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese // *Jurisprudencija*. 2005, Nr. 77(69) P.38; Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009 P.53-58; Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009. P.249-251 ir kt.

mokslinę analizę atlikti tam tikroje teorinėje bei praktinėje plotmėje - 2006 – 2011 metų LAT suformuotoje praktikoje, šiame darbe keliami uždaviniai siejami būtent su minėtų bylų teisiniu - sisteminiu vertinimu ir galimų sprendimų aktualiais, *actio Pauliana* instituto taikymo klausimais, paieškomis.

Ginamieji teiginiai.

1. Besikeičiant socialiniams, ekonominiams santykiams keičiasi ir *actio Pauliana* instituto reglamentavimas Lietuvoje.

2. Įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos CK, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo detalią ir aiškią praktiką *actio Pauliana* instituto taikymui.

3. Skolininkui iškėlus bankroto bylą, *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumus lemia bankroto bylose ginamas viešasis interesas.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra išnagrinėti *actio Pauliana* instituto reglamentavimą ir sampratą Lietuvos bei užsienio šalių teisėje, taip pat išanalizuoti šiuos civilinius santykius reglamentuojančių teisės normų LAT suformuotą taikymo praktiką, sudarant prielaidas vieningam ir nuosekliam šio civilinės teisės instituto pagrindimui, aiškinimui ir taikymui.

Darbo uždaviniai. Šiam tikslui pasiekti darbe keliami tokie uždaviniai:

1. Atskleisti *actio Pauliana* instituto esmę, teisinę prigimtį;
2. Apžvelgti Pauliana ieškinio reglamentavimo kaitą Lietuvoje ir paplitimą užsienio šalyse;
3. Išanalizuoti *actio Pauliana* taikymo sąlygas LAT praktikoje;
4. Atskleisti aktualius *actio Pauliana* netinkamo ir neaiškaus taikymo atvejus;
5. Nustatyti Pauliana ieškinio taikymo ypatumus bankroto bylų atveju;
5. Suformuoti išvadas bei pateikti pasiūlymus, kuriais galima būtų remtis formuojant tolimesnę *actio Pauliana* taikymo praktiką.

Tyrimo objektas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika sprendžiant *actio Pauliana* taikymo klausimus.

Tyrimo metodai. Iškeltiems magistro baigiamojo darbo uždaviniams įgyvendinti, tyrimo metu panaudoti šie metodai:

1. *Istorinis metodas.* Darbe analizuojama *actio Pauliana* instituto kilmė, genezė, teisinio reglamentavimo kaita, įstatymų normų taikymo praktikos pokyčiai.

2. *Sisteminės analizės metodas.* Siekiant geriau atskleisti *actio Pauliana* instituto kilmę, paskirtį, taikymo sąlygas svarbu išsiaiškinti instituto vietą Lietuvos teisinėje sistemoje naudojantis sisteminės analizės metodu.

3. *Lyginamasis metodas.* Darbe lyginimas Lietuvos *actio Pauliana* institutas su pasirinktu užsienio šalių *actio Pauliana* institutu.

4. *Teleologinis metodas.* Atskleidžiami CK reglamentuojamo *actio Pauliana* instituto tikslai, uždaviniai.

5. *Dokumentų analizės metodas.* Darbe analizuojami teisės aktai, LAT praktika, teisės doktrina, archyvinė medžiaga.

6. *Apibendrinimo metodas.* Remiantis šiuo metodu apibendrinami gauti tyrimo duomenys, formuojamos galutinės išvados bei teikiami pasiūlymai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai ir išvados. Pirmame skyriuje pateikiama *actio Pauliana* instituto istorinio atsiradimo Senovės Romoje apžvalga, atskleidžiama *actio Pauliana* samprata ir reglamentavimas Lietuvos ir užsienio valstybių civilinės teisės sistemose. Antrame skyriuje analizuojama LAT suformuota *actio Pauliana* taikymo praktika. Trečias skyrius yra skirtas aptarti *actio Pauliana* ieškinio specifiką bankroto byloje.

1. ACTIO PAULIANA SAMPRATA IR ISTORINĖ VYSTYMOŠI RAIDA

1.1. Actio Pauliana instituto kilmė

Actio Pauliana (lot. *Pauliaus ieškinio*) institutas atsirado Senovės Romos laikais. Jo įsitvirtinimą lėmė poreikis užkirsti kelią nesąžiningiems skolininkams, vengiantiems vykdyti prievolės ir todėl perleidusiems turtą kitiems asmenimis (dažniausiai savo sutuoktiniams, giminėms, kitiems asmenims)⁶. Senovės Romoje paskutiniais respublikos laikotarpio amžiais išnyko XII lentelių įstatymų sistema, pagal kurią nemokaus skolininko kreditoriai galėjo nukreipti išieškojimą į skolininko asmenį, o ne į jo turtą⁷. Kreditoriai, kad patenkintų savo kreditorinius reikalavimus, galėjo elgtis su skolininku savo nuožiūra – paversti jį vergu arba tiesiog nužudyti⁸. Kreditorius taip pat turėjo teisę sukapti nemokaus skolininko kūną į tiek dalių, kiek buvo kreditorių – *partes secare*. Tai buvo paskutinis neturtinis skolos padengimo būdas, nors faktiškai prilygo primityvaus individo keršto jausmo patenkinimui nemokaus skolininko atžvilgiu⁹.

Julijaus Cezario valdymo laikotarpiu buvo įtvirtintos nemokiam skolininkui palankios įstatymų nuostatos, kurios suteikė galimybę išvengti išieškojimo, nukreipto į asmenį¹⁰. Tokiu būdu skolininkas išvengdavo ir visuotinio pasmerkimo (*infamia*), kuris visuomet lydėjo nemokų skolininką. Visgi, nemokaus skolininko turto išpardavimas nenutraukdavo kreditinių santykių. Skolininkas ir toliau likdavo skolingas už tą dalį kreditorių reikalavimų, kurie likdavo nepatenkinti pardavus turimą turtą. Tokiu būdu kreditoriai turėjo teisę išieškoti savo dalį iš bet kokio turto, kurį skolininkas uždirbdavo ar kitais būdais įgydavo¹¹. Tiesa, kreditoriai galėjo nukreipti išieškojimą ne į bet kokią nemokaus skolininko turtą. Skolininkui įstatymas suteikė *beneficium competentiae* teisę, kuri neleido kreditoriams nusavinti skolininko asmeninio

⁶ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 53.

⁷ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. *Romėnų teisė*. Vilnius, 1999. P. 231; Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009. P.160.

⁸ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009. P.160.

⁹ Ten pat.

¹⁰ Шершеневич Г. Ф. *Конкурсный процесс*. Москва: Статут, 2000. P.31-32.

¹¹ Ibid.

naudojimo daiktų, būtinų elementariam pragyvenimui. Laikui bėgant skolininkai nesąžiningais veiksmais ėmė siekti išvengti prievolių vykdymo kreditoriams, ėmė perleidinėti turtą tretiesiems asmenims, ir pan. To pasekoje atsirado du kreditorius nuo nesąžiningų skolininkų veiksmų ginantys būdai – *interdictum fraudatorum* ir *actio Pauliana*¹². Pastarasis Digestose buvo vadinamas Pauliaus skundu (*actio Pauliana*). Ieškinio pavadinimas yra kilęs iš senovės Bizantijos teisininko Pauliaus vardo¹³.

Remdamiesi *actio Pauliana* ieškiniu, laiduotojai turėjo teisę užginčyti skolininko veiksmus, atliktus iki vykdymo procedūros pradžios ir padariusios žalos kreditoriams (*fraus creditorum*). Tačiau patiems laiduotojams buvo palikta pareiga įrodinėti, kad skolininko veiksmai pažeidė jų teises, sumažino turto vertę ir skolininkas veikė suprasdamas daromą kreditoriams žalą. Tik tai įrodžius, buvo įmanoma paaimti trečiųjų asmenų turimą turtą. Tačiau jei tretysis asmuo įrodydavo esantis sąžiningas įgyjėjas, restitucija negalėjo būti taikoma¹⁴.

Recepuojant romėnų teisę, *actio Pauliana*, kaip vienas iš kreditoriaus teisių gynimo būdų, paplito įvairiose šalyse. Minėtas institutas buvo žinomas ir Lietuvoje.

1.2. Actio Pauliana instituto reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje

Teisė kreditoriui ginčyti skolininko sudarytas sutartis buvo įtvirtina jau 1931 m. Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatyme. Šiame akte buvo nustatyta, kad kreditorius gali pareikšti ieškinį dėl skolininko sudarytų sutarčių ar kitų aktų su kitais asmenimis negaliojimo, jei šie asmenys žinojo, kad skolininkas tuo būdu norėjo pakenkti savo kreditoriams. Taigi, *actio Pauliana* taikymui reikėjo pripažinti ir skolininko, ir trečiojo asmens nesąžiningumą kreditoriaus atžvilgiu. Tokį aktą pagal kreditoriaus ieškinį pripažinus netikru (t. y. negaliojančiu) iš trečiojo asmens buvo išieškoma turto arba, jei tai neįmanoma, jo vertės tiek, kiek reikėjo kreditoriaus reikalavimui iš skolininko patenkinti.

¹² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P.164-165.

¹³ Girard P.F. Romėnų teisė. Kaunas: VDU Universiteto teisių fakulteto leidykla, 1932.T.2. P.50-53.

¹⁴ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P.165.

Neatlygintinio sandorio atveju trečiasis asmuo turėjo grąžinti, ką gavęs, kartu su iš šio turto gauta nauda.¹⁵

Tarpukario Lietuvoje, priešingai nei dabartinio reglamentavimo metu, kreditoriaus reikalavimo teisė turėjo būti pripažįstama teismo sprendimu – tik tuomet kreditorius galėdavo reikšti *actio Pauliana* ieškinį¹⁶. Toks reikalavimas, autoriaus nuomone, prieštaravo proceso ekonomiško, operatyvumo principams, todėl jo pagrįstai buvo atsisakyta. Tačiau reikia skirti atvejus, kai skolininkas ginčija būtent kreditoriaus reikalavimo teisę ar šio dydį, - tuomet ginčas turėtų būti nagrinėjamas iki sprendimo dėl skolininko sudaryto sandorio negaliojimo *actio Pauliana* pagrindu. Įstatymas nedraudžiama šiuos reikalavimus nagrinėti vienoje civilinėje byloje, taigi teismas vieno proceso metu gali spręsti ir dėl kreditoriaus reikalavimo priteisti atitinkamo dydžio skolą iš skolininko, ir dėl reikalavimo panaikinti skolininko sandorį *actio Pauliana* pagrindu¹⁷.

Okupacijos laikotarpiu Lietuvoje *actio Pauliana* instituto nebuvo, tačiau atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, jis buvo sugrąžintas¹⁸. Seimas 1998 m. birželio 11 d. priėmė įstatymą, kuriuo CK buvo papildytas 57¹ straipsniu "Sandorio, kuris pažeidžia kreditoriaus teises, pripažinimas negaliojančiu"¹⁹. Jame buvo nustatyta, kad „skolininko sudarytas sandoris, kurio pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šis sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti, gali būti teismine tvarka pripažįstamas negaliojančiu pagal kreditoriaus ieškinį“²⁰. Taip pat bet koks neatlygintinis sandoris, pažeidžiantis kreditoriaus teises, išskyrus sandorius, pagal kuriuos dovanojami įprastiniai nedidelės vertės daiktai ir nedidelės pinigų sumos, galėjo būti pripažįstami negaliojančiais pagal kreditoriaus ieškinį²¹. Išieškojimas pagal kreditoriaus reikalavimą skolininkui turėjo būti nukreipiamas į perduotą pagal sandorį turtą arba, jei tai negalima, į perduoto turto vertę rinkos kaina tiek, kiek reikalinga kreditoriaus reikalavimui patenkinti.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 57(1) straipsnio 3 ir 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

¹⁶ Gecas D. Kreditoriams žalingi aktai // Teisė. 1927, Nr. 12. P. 78.

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje *R.Kijevičius v. UAB "Helenos kolekcija"*, Nr. 3K-3-809/2003, kat. 32.4., 37.3., 31.6.1.

¹⁸ Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P.5.

¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso papildymo 57(1) straipsniu ir 84, 318, 472(1) straipsnių pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios. 1998, Nr. 57-1582

²⁰ Ten pat.

²¹ Ten pat.

Asmuo, sudaręs sandorį su skolininku, sandorį pripažinus negaliojančiu, privalėjo grąžinti ne tik tai, ką gavo pagal tokį sandorį, bet ir gautas iki sandorio pripažinimo negaliojančiu pajamas tiek, kiek jos viršija išlaidas turtui išlaikyti. Ieškiniams pareikšti buvo nustatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas. Jeigu atlygintinį sandorį teismas pripažindavo negaliojančiu pagal kreditoriaus reikalavimą, tai asmuo, sudaręs sandorį su skolininku, galėdavo reikalauti iš pastarojo, kad jis jam grąžintų, ką jis skolininkui sumokėjo ar davė²².

Taigi, iš esmės kreditorius, norėdamas nuginčyti skolininko sudarytus sandorius, turėdavo įrodyti tris sąlygas: pirma, kad sandorio skolininkas sudarė sandorį, kurio sudaryti neprivalėjo, antra, toks sandoris pažeidė kreditoriaus teises ir trečia, skolininkas apie kreditoriaus teisių pažeidimą žinojo ar turėjo žinoti, t.y. skolininkas buvo nesąžiningas. Svarbu pastebėti, kad šio reglamentavimo metu nereikėdavo įrodyti trečiosios šalies nesąžiningumo aplinkybės, taigi teismas nesiaiškindavo, ar turto įgyjėjas, sudarydamas sandorį su skolininku, žinojo ar turėjo žinoti, apie pažeidžiamas kreditoriaus teises. Pripažinus tokį sandorį negaliojančiu, trečioji šalis turėdavo grąžinti iš skolininko įgytą turtą. Toks *actio Pauliana* reglamentavimas, autoriaus nuomone, sudarydavo, palankesnes sąlygas kreditoriui apginti savo pažeistas teises, tačiau, kaip Lietuvos Konstitucinis Teismas pažymėjo, neapgindavo sąžiningo trečiojo asmens teisių²³. Lietuvos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad teismai privalo šiuos klausimus spręsti vadovaudamasis teisingumo ir protingumo kriterijais. Taigi, privaloma šiais kriterijais vadovautis ir sprendžiant, ar trečiasis asmuo, sudarydamas sandorį su skolininku, buvo sąžiningas, ar nesąžiningas. “Teismas turi ginti ne tik kreditoriaus, bet ir sąžiningo trečiojo asmens teises”²⁴.

Civilinių teisinių santykių reglamentavimas, įtvirtintas 1964 m.CK, laikui bėgant tapo nepakankamas, atsižvelgiant į įvykusius socialinius, ekonominius ir teisinės sistemos pokyčius atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Lietuvos teismuose kasmet buvo išnagrinėjama vis daugiau sandorių pripažinimo negaliojančiais bylų, tačiau Lietuvos civilinės teisės doktrina šiems klausimams, ypač dėl sąžiningų trečiųjų asmenų teisių ir interesų gynimo nebuvo vienoda ir aiški²⁵.

²² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso papildymo 57(1) straipsniu ir 84, 318, 472(1) straipsnių pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios. 1998, Nr. 57-1582.

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 57(1) straipsnio 3 ir 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

²⁴Ten pat.

²⁵ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Monografija. Vilnius: Justitia, 2009. P.16-17.

Dėl minėtų priežasčių, 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Seimas patvirtino naująjį Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą²⁶. Rengiant CK projektą buvo atsižvelgta į ankstesnių normų netobulumus ir teisinio reglamentavimo spragas, taip pat į išryškėjusias teismų praktikos problemas. Reformuojant sandorių negaliojimo institutą, į jį perkeltos ir tam tikros tarptautinių dokumentų, tokių kaip UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai nuostatos, taip pat pasinaudota tiek senaisiais Europos valstybių (Vokietijos, Prancūzijos ir kt.) civiliniais kodeksais, tiek naujausia užsienio valstybių (Nyderlandų, Kanados Kvebeko provincijos ir kt.) civilinės teisės kodifikavimo patirtimi²⁷.

Actio Pauliana institutas buvo perkeltas iš sandorių negaliojimą reglamentuojančio skyriaus²⁸ į prievolių teisės šeštosios knygos ketvirtą skyrių „Kreditoriaus interesų gynimas“²⁹. Tokį šio instituto išskyrimą iš sandorių negaliojimo pagrindų į atskirą skyrių lėmė pagrindinė *actio Pauliana* paskirtis ir tikslas, t. y. jo kompensacinis pobūdis³⁰. Institutas, *expresis verbis* įtvirtintas naujojo CK 6.66 straipsnyje iš esmės skiriasi nuo senojo 1964 m. CK 57¹ straipsnio tuo, kad įtraukiamas reikalavimas įrodyti trečiojo asmens nesažiningumą (išskyrus neatlygintinius sandorius) bei įtvirtinama nesažiningumo prezumpcija (CK 6.67 str.).

Apibendrinant šį poskyrį, galime daryti išvadą, kad nuolat vystantis ir besikeičiant ekonominiams, socialiniams aspektams bei siekiant užtikrinti efektyvų kreditorių teisių gynimą, kinta ir *actio Pauliana* instituto reglamentavimas Lietuvoje.

1.3. *Actio Pauliana* instituto samprata Lietuvoje

Naujajame CK *actio Pauliana* institutas, kaip ir netiesioginis ieškinys bei sulaikymo teisė, yra išskirtas į „Kreditoriaus interesų gynimo“ skyrių³¹. Reikia pastebėti, kad CK yra

²⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000. Nr. 74- 2262.

²⁷ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Monografija. Vilnius: Justitia, 2009. P.17

²⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.

²⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

³⁰ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P.50.

³¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

daugiau nuostatų, skirtų apginti kreditoriaus interesus sutartiniuose santykiuose - tai nuostolių atlyginimas, palūkanų, delspinigių skaičiavimas, prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonės, kreditoriaus teisė sustabdyti prievolės vykdymą ir pan.³². Tačiau CK šeštos knygos ketvirtame skyriuje įtvirtinti kreditoriaus interesų gynimo būdai pasižymi tam tikra specifika. Šie būdai yra imperatyvaus pobūdžio, susiję su dispozityvinio ir sutarčių laisvės principų ribojimu³³.

Lietuvoje įtvirtinto *actio Pauliana* instituto paskirtis – ginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais mažinamas skolininko mokumas ir kartu mažinama kreditoriaus galimybė gauti visišką savo reikalavimo patenkinimą.³⁴ Kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana*, siekia taikant restituciją sugrąžinti skolininko turtą, kurį šis nesąžiningai perleido tretiesiems asmenims, ir šio turto sąskaita patenkinti savo reikalavimą³⁵. Skirtingai nei kitais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindų atvejais, *actio Pauliana* paskirtis – kompensacinė. Pripažinus pagal kreditoriaus ieškinį skolininko sudarytą sandorį negaliojančiu, kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perduotą pagal tą sandorį turtą ar jo vertę tiek, kiek reikalinga kreditoriaus reikalavimams patenkinti. Taigi, sandorio pripažinimas negaliojančiu nėra pagrindinis šio ieškinio tikslas, o tik priemonė atkurti skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę turtinę padėtį, kad kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą.³⁶ Dėl šių priežasčių byloje nustatius, kad kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana*, turi tikslą ne patenkinti savo reikalavimą, o tik pripažinti sandorį negaliojančiu, toks ieškinys CK 6.66 straipsnio pagrindu neturėtų būti tenkinamas.

Actio Pauliana instituto specifiškumas pasireiškia dar ir tuo, kad juo nustatomos sutarties laisvės principo ribos. Skolininkas, disponuodamas savo turtu, yra įpareigotas atsižvelgti į savo

³² Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose//Jurisprudencija. 2003. Nr. 37(29). P.50.

³³ Ten pat. P.57.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1; 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *P.G.Abugelis v. G.Žilionis*, Nr. 3K-3-424/2003, kat. 31.6.1.

³⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1; 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“*., Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

kreditoriaus interesus ir nesudaryti tokių turto perleidimo sandorių, kurie juos pažeistų. Faktiškai įstatyme yra įtvirtinta asmens sudaromų sandorių kontrolės galimybė³⁷.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išskyręs tokias Pauliana ieškinio taikymo sąlygas:

1. kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę;
2. ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises;
3. nėra suėjęs vienerių metų ieškinio senaties terminas;
4. skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio;
5. skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises;
6. trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas;
7. kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turta (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti³⁸.

Tam, kad būtų užkirstas kelias galimam kreditoriaus piktnaudžiavimui ir nepagrįstam skolininko teisių suvaržymui, *actio Pauliana* instituto taikymas galimas tik esant CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų visetui³⁹.

Apibendrinant galime teigti, kad Lietuvoje įtvirtintas *actio Pauliana* institutas suprantamas, kaip kompensacinė priemonė kreditoriui apginti savo interesus nuo nesąžiningų skolininko veiksmų. Kadangi, *actio Pauliana* instituto taikymas yra susijęs su sutarties laisvės principo ribomis, siekiant užkirsti kelią galimam kreditoriaus piktnaudžiavimui ir nepagrįstam skolininko teisių suvaržymui, minėto instituto taikymas galimas tik esant CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų visetui.

³⁷ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.182.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „Multiimpex“ v. UAB „Eneka“ ir kt.*, Nr. 3K-3-587/2008, kat. 35.6.1; 126.2; 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vinukas“ v. UAB „LCL“ ir kt.*, Nr. 3K-3-339/2009, kat. 35.6.1; 41.

³⁹ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.182.

1.4. Kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius užsienio šalyse

Actio Pauliana institutas, išsirutuliojęs iš romėnų teisės, viena ar kita forma yra įtvirtintas daugelyje valstybių: Austrijos bankroto įstatymo (ang. *Bankrupt Act*) 28 str.; Belgijos CK (ang. *Civil Code*) 448 str.; Danijos bankroto įstatymo (ang. *Bankrupt Act*) 74 str.; 1986 m. Anglijos nemokumo įstatymo (ang. *Insolvency Act*) 423 str.; Graikijos CK (ang. *Civil Code*) 939-945 str.; Italijos CK (ang. *Civil Code*) 2901-4 str.; Nyderlandų CK (ang. *Civil Code*) trečiosios knygos 45-48 str.; 1936 m. Pietų Afrikos nemokumo įstatymo (ang. *Insolvency Act*) 31 str.; Švedijos bankroto įstatymo (ang. *Bankrupt Act*) 5 str. ir t.t.⁴⁰

Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) *actio Pauliana* institutas yra detaliam reglamentuotas 1978 m. JAV Bankroto kodekso (ang. *US Code of Bankruptcy*) 5 skyriaus 548 straipsnyje⁴¹. Šis straipsnis numato turto patikėtiniui galimybę išvengti skolininko (bankrutuojančios įmonės) turto ar teisių į turtą perleidimo ar bet kokių įsipareigojimų vykdymo, jei sandoriai, savanoriški ar priverstiniai, buvo sudaryti per vienerius metus iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo momento, tais atvejais, kai:

1. sandoriu buvo siekiama trukdyti, atidėti ar apgauti bet kokią subjektą, kuriam skolininkas buvo ar tapo skolingas sandorio sudarymo metu arba po tokio sandorio sudarymo;
2. skolininkas gavo mažiau nei protingai adekvatų atlyginimą už tokį turto perleidimą;
3. skolininkas buvo nemokus sandorio sudarymo metu arba tapo nemokus dėl tokio sandorio sudarymo;
4. skolininkas užsiėmė ar ruošėsi užsiimti tokia veikla ar sudaryti tokius sandorius, dėl kurių turtas, likęs pas skolininką, tapo ar taptų neprotingai mažos vertės;

⁴⁰ Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P.6.

⁴¹ US Code of Bankruptcy // http://www.law.cornell.edu/uscode/usc_sec_11_00000548----000-.html; prisijungimo laikas: 2011-04-06.

5. skolininkas ketino ar galima manyti, būtų ketinęs prisiimti įsipareigojimus, viršijančius jo galimybes atsiskaityti termino pabaigoje ir kt.⁴².

JAV mokslinėje literatūroje *actio Pauliana* apibūdinamas, kaip ieškinys, „skirtas panaikinti sandorį (tokį kaip turto perleidimas), kurį nemokus skolininkas sudarė siekdamas apgauti skolininko kreditorius. Šis ieškinys buvo įtrauktas prieš skolininką ar trečiąją šalį, kurie turėjo naudos iš tokio sandorio“⁴³.

Taigi, iš esmės *actio Pauliana* institutas anglosaksų teisinės sistemos valstybėje JAV turi tą pačią paskirtį kaip ir Lietuvoje. Skiriasi tik šio instituto reglamentavimas ir kai kurios taikymo sąlygos – pvz. JAV Bankroto kodeksas numato, kad skolininkui perleidus savo turtą kaip paramą, labdarą religinei ar labdaringai organizacijai, toks sandoris nelaikomas nesąžiningu perleidimu, jei paramos, labdaros dydis neviršija 15 procentų metinių bendrųjų skolininko gautų pajamų. Jeigu ir viršijama ši norma, tai gali būti paaiškinama pastovia skolininko praktika aukojant tokio dydžio sumas⁴⁴. Tuo tarpu Lietuvos CK nenumato tokios Pauliana ieškinio taikymo sąlygos.

Lyginant Lietuvos ir Prancūzijos *actio Pauliana* institutus svarbu atsižvelgti į tai, kad abi valstybės priklauso kontinentinės teisės sistemai, abiejų valstybių civilinės teisės ištakos glūdi romėnų teisėje. Rengiant naująjį Lietuvos Respublikos CK, buvo pasinaudota daugelio užsienio valstybių, įskaitant ir Prancūziją, patirtimi⁴⁵. Be to, reikia pažymėti, kad dėl istorinių priežasčių Prancūzijos civilinis kodeksas ilgą laiką galiojo Lietuvos teritorijos dalyje⁴⁶.

Prancūzijoje civilinius teisinius santykius reguliuoja 1804 m. priimtas Napoleono kodeksas (toliau – Prancūzijos CK)⁴⁷. Tarp didžiųjų kodifikacijų, kurios įsigaliojo Vidurio ir

⁴² US Code of Bankruptcy // http://www.law.cornell.edu/uscode/usc_sec_11_00000548---000-.html; prisijungimo laikas: 2011-04-06.

⁴³ Bryan A. Garner Black's Law Dictionary. Eighth Edition. West Group, 2004.

⁴⁴ US Code of Bankruptcy // http://www.law.cornell.edu/uscode/usc_sec_11_00000548---000-.html; prisijungimo laikas: 2011-04-06.

⁴⁵ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai: daktaro dis.soc. mokslai: teisė (01S)/MRU.- V., 2006. P.5-9.

⁴⁶ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. Vilnius:Justitia, 2002. P.294-295.

⁴⁷ Code civil des Français // <http://www.legifrance.gouv.fr/html/index.html>; prisijungimo laikas: 2011-05-24.

Vakarų Europoje XVIII ir XIX šimtmečių sandūroje, prancūzų civilinis kodeksas savo intelektine reikšme ir savo istorine paplitimo galia neginčijamai yra svarbiausias⁴⁸.

Prancūzijos CK yra tik keletas nuostatų, skirtų tiesiogiai reguliuoti klausimus, susijusius su sandorių pripažinimu negaliojančiais. *Actio Pauliana* reglamentavimas Prancūzijos CK taip pat nėra išsamus. Šis institutas yra įtvirtintas Prancūzijos CK 1167 straipsnyje., kuris teigia, kad „taip pat kreditorius gali savo vardu ginčyti skolininko veiksmus, kurie sudaryti apgaulės būdu pažeidžia jo teises. Kas liečia skyriuje "Paveldejimas" ir "Vedybų sutartis ir turto režimai" nustatytas teises, jie privalo vadovautis skyriuose nurodytomis taisyklėmis“⁴⁹.

Taigi, iš esmės Prancūzijos CK numato tokias *actio Pauliana* taikymo sąlygas:

1. Skolininko veiksmai turi pažeisti kreditoriaus teises
2. Įtraukiamas apgaulės, t.y. nesąžiningumo elementas.

Lyginant su Lietuvos Respublikos CK įtvirtintu *actio Pauliana* ieškinio reglamentavimu, mūsų įstatymai daug detaliau reglamentuoja instituto taikymą. CK 6.66 straipsnis taip pat kaip ir Prancūzijos CK reikalauja įrodyti, jog sudaryti sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, skolininko nesąžiningumą⁵⁰. Tačiau vien tik šių sąlygų neužtenka: kartu reikia įrodyti, kad skolininkas neprivalėjo sudaryti sandorio ir dėl jo jis tapo nemokus, būdamas nemokus suteikė pirmenybę kitam kreditoriui arba kitaip pažeidė kreditoriaus teises. Norint nuginčyti sandorį Lietuvoje įtvirtintu *actio Pauliana* pagrindu, reikia įrodyti ne tik skolininko, bet ir trečiosios šalies nesąžiningumą bei kitas sąlygas⁵¹.

Nors Prancūzijos CK *actio Pauliana* reglamentavimas nėra labai išsamus ir detalus, tačiau šioje šalyje labai svarbų vaidmenį vaidina teismų praktika ir doktrina. Tai patvirtina šioje srityje atlikti moksliniai tyrimai⁵², taigi, tikėtina, kad ir *actio Pauliana* daugiau taikymo sąlygų yra suformavę Prancūzijos teismai, civilinės teisės doktrina. Bet kokiu atveju iš Prancūzijos CK

⁴⁸ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.85.

⁴⁹ Code civil des Français // <http://www.legifrance.gouv.fr/html/index.html>; prisijungimo laikas: 2011-05-24.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁵¹ Ten pat.

⁵² Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2006. P.5-9

matyti, kad samprata šio instituto išlieka ta pati kaip JAV ir Lietuvoje – tai būdas kreditoriui apginti savo pažeistas teises nuo skolininko nesąžiningų veiksmų.

Kitoje Europos kontinentinės teisės valstybėje, Nyderlandų Karalystėje, *actio Pauliana* institutas yra numatytas Nyderlandų Civilinio kodekso (ang. *The Dutch Civil Code*) Trečios knygos 45-48 str⁵³. 45 straipsnio 1 dalis numato, kad „jei skolininkas, nors ir teisiškai neprivalėjo to daryti, sudarė juridinį aktą, o jis žinojo arba turėjo žinoti, kad taip būtų pakenkta jo kreditorių teisių atkūrimui, tuomet toks juridinis aktas pripažįstamas negaliojančiu dėl nesąžiningo perdavimo nuosavybėn⁵⁴.

Nyderlandų CK numato galimybę *actio Pauliana* pagrindu remtis kiekvienam kreditoriui, kurio teisės skolininko sudarytu sandoriu buvo pažeistos, nepriklausomai nuo to, ar jo reikalavimo teisė skolininko atžvilgiu atsirado iki arba po ginčijamo sandorio sudarymo⁵⁵. Lietuvoje tuo tarpu gali būti ginčijami tik tie sandoriai, kurie sudaryti po prievolės atsiradimo momento⁵⁶. Taip pat Nyderlandų CK tiesiogiai įtvirtina taisyklę, jog *actio Pauliana* pareiškimo momentu nėra reikalaujama, kad prievolė būtų vykdytina, t.y. *actio Pauliana* galima pareikšti neatsižvelgiant į tai, ar prievolė ieškinio pareiškimo metu skolininko yra vykdytina, ar jos vykdymo terminas dar nėra suėjęs⁵⁷. Lietuvos CK tokia taisyklė nėra tiesiogiai reglamentuojama, tačiau LAT ją yra patvirtinęs ne vienoje byloje⁵⁸.

Nyderlandų Karalystėje, taip pat kaip ir Lietuvoje, *actio Pauliana* pagrindu gali būti ginčijami tie sandoriai, kurių skolininkas neprivalėjo sudaryti. Štai vienoje iš Nyderlandų Karalystės Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų bylų, didelių finansinių sunkumų turinti įmonė paprašė banko pratęsti kredito terminą. Bankas pareiškė, kad sutiksiąs, jeigu įmonė garantuos

⁵³ International Association of Restructuring, Insolvency & Bankruptcy Professionals. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. Technical Series Issue No. 7. December 2008 <http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-05-26.

⁵⁴ The Dutch Civil Code. Book 3. Title 2 // <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle33022.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-30.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29

⁵⁷ Augaitė D. Actio Pauliana // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47). P.7.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofinas“*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7; 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Danske Bank A/S Lietuvos filialas v. A. M., M. A. D., A. P., M. M., D. P.*, Nr. 3K-3-316/2011, kat. 113.6.2.4.

savo prievolės įvykdymą kai priklausančio turto įkeitimu. Įmonė sutiko su šia sąlyga ir kredito sutartis buvo pratęsta, tačiau įmonei vis tiek po kelių mėnesių buvo iškelta bankroto byla. Nyderlandų Karalystės Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad nors faktinė padėtis ir buvo tokia, kad skolininkas negalėjo pasielgti kitaip, kaip tik sudaryti ginčijamą sandorį, tačiau sunki įmonės finansinė padėtis, turėjusi įtakos skolininko elgesiui, negali būti vertinama kaip teisinė prievolė, dėl kurios įmonė paprašė banko pratęsti kreditavimo terminą⁵⁹.

Kitoje Nyderlandų Karalystėje nagrinėtoje byloje skolininkas prievolės tarp jo ir kreditoriaus atsiradimo momentu kartu įsipareigojo užtikrinti prievolės įvykdymą, kai tik kreditorius to pareikalaus, t.y. įmonė *Ten Hoop*, sudarydama kreditavimo sutartį su banku, kartu įsipareigojo suteikti garantiją, kai tik bankas to pareikalaus. Nyderlandų Karalystės Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad ta aplinkybė, jog ribotos atsakomybės įmonė *Ten Hoop* įmonėje pagal anksčiau sudarytą kredito sutartį buvo įsipareigojusi suteikti garantiją, esanti nesvarbi sprendžiant, ar turto įkeitimo perdavimas garantijai užtikrinti, bus laikomas privalomu ar neprivalomu sandoriu⁶⁰.

Taip pat Nyderlandų Karalystės Aukščiausiasis Teismas, kaip ir LAT⁶¹, pripažįsta, kad *actio Pauliana* pagrindu galima ginčyti sandorį, kuris sudarytas ne tik paties skolininko, bet ir kito asmens, jei sudaryti sandorį pastarasis neturėjo teisinės prievolės ir juo buvo pažeistos kitų skolininko kreditorių teisės⁶².

Nyderlandų CK taip pat, kaip ir Lietuvos CK, yra įtvirtintas sąrašas atvejų, kuomet šalies nesąžiningumas preziumuojamas, galima ginčyti sandorius dėl kurių sudarymo sumažėjo galimybės įvykdyti prievolę kreditoriui ir kt⁶³.

⁵⁹ Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P.7.

⁶⁰ Ten pat. P.8.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje AB „Panevėžio maistas“ v. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“, bylos Nr. 3K-3-304/2001, kat. 31.6.

⁶² Augaitė D. Actio Pauliana // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55 (47). P.8.

⁶³ The Dutch Civil Code. Book 3. Title 2 // <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle33022.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-30.

Apibendrinant šį poskyrį galime daryti išvadą, kad nors ir skiriasi pasirinktų šalių *actio Pauliana* reglamentavimas, samprata šio instituto ir anglosaksų, ir kontinentinės teisinės sistemos valstybėse lieka ta pati.

2. ACTIO PAULIANA TAIKymo SĄLYGOS LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO PRAKTIKOJE

2.1. Kreditorius ir jo reikalavimo teisė

Prievolė – tai toks teisinis santykis, kurio viena šalis turi teisę reikalauti kitos šalies naudai atlikti tam tikrus veiksmus, o pastaroji turi pareigą savo veikla įgyvendinti šią reikalavimo teisę⁶⁴. Prievolės privalomumas reiškia, kad prievolė turi būti tinkamai vykdoma, o jos nevykdymas ar netinkamas vykdymas lemia civilinę atsakomybę, išskyrus, kai prievolė baigiasi ne tinkamu įvykdymu, o kitais įstatyme ar sutartyje nustatytais pagrindais (pvz., šalys sutartyje gali būti numačiusios teisę nutraukti sutartį vienašališkai, skolininkas apskritai gali būti atleistas nuo prievolės vykdymo ir pan.). Vienas iš specifinių prievolės požymių yra kreditoriui suteikiama reikalavimo teisė. Kreditorius, prievolės pagrindu įgydamas reikalavimo teisę skolininkui, taip pat įgyja teisę naudotis įstatymo suteikiama jo reikalavimo teisės apsauga ir gynimo būdais (CK 1.138 straipsnis)⁶⁵.

Vienas tokių būdų yra nustatytas CK 6.66 straipsnyje, kuris, kaip ankstesniuose skyriuose jau buvo aptarta, yra laikomas specialiu kreditoriaus teisių gynimo būdu, leidžiančiu kreditoriui apginti savo reikalavimo teisę nuo skolininko nesąžiningų veiksmų⁶⁶. CK 6.66 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių šis sudaryti neprivalėjo, jeigu tokie pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*). Taikant *actio Pauliana* institutą, kreditoriumi pripažįstamas ne tik asmuo, kuris įgyja reikalavimo teisę į skolininką sutarties pagrindu, bet ir asmuo, kurio reikalavimo teisė į skolininką atsiranda iš deliktinės atsakomybės, paveldėjimo, vaikų, sutuoktinių išlaikymo teisinių santykių ir pan.⁶⁷

⁶⁴ Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė: bendroji dalis. Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. P.100.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti AB „Artrio-2“ v. UAB „DnB Nord lizingas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-262/2008, kat. 35.6.1; 45.6.

Reikia pažymėti, kad iki šiol LAT savo praktikoje konstatuodavo, kad kreditorius ginčydamas *actio Pauliana* pagrindu skolininko sudarytus sandorius, reiškia turtinius reikalavimus⁶⁸ ir atitinkamai tokie reikalavimai (ieškinys) buvo apmokestinami 3 procentų dydžio žyminiu mokesčiu nuo ginčijamos sumos, kas neretai galėdavo sudarydavo palyginti nemažą mokėtiną sumą. Tačiau 2011 metų gegužės 27 d. nutartimi LAT pakeitė šią praktiką ir pagrįstai konstatavo, kad *actio Pauliana* ieškinys turėtų būti laikomas neturtiniu. Teismas savo sprendimą argumentavo tuo, kad *actio Pauliana* ieškiniu kreditorius siekia atkurti skolininko mokumą ir taip apginti savo pažeistas teises. Patenkinus *actio Pauliana* ieškinį, restitucija taikoma tik pripažinto negaliojančiu sandorio šalims, o ieškovui (kreditoriui) turto nepriteisiama, todėl toks ieškinys yra neturtinis. LAT teisingai pastebėjo, kad šiuo atveju pareikštu ieškiniu kasatorius neprašo priteisti jam lėšų ar kito turto, bet siekia atkurti nesąžiningo skolininko (atsakovo) mokumą ir taip apginti savo kaip kreditoriaus teises⁶⁹.

Taigi, šio sprendimo dėka, pagerėjo kreditorių finansinės galimybės reikšti *actio Pauliana* ieškinį, nes dabar tereikės sumokėti fiksuotą CPK 80 straipsnio 1 dalies 5 punkte (nauja CPK redakcija nuo 2011 spalio 1 d.) numatytą 100 litų mokestį.

Actio Pauliana institutui taikyti būtina, kad kreditorius turėtų neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę skolininkui, t. y. jis taikomas, kai skolininkas nėra įvykdęs visos ar dalies prievolės kreditoriui arba įvykdęs ją netinkamai⁷⁰. Taigi, kreditorius turi pareigą įrodyti byloje, kad jis turi tokią, t. y. neabejotiną ir galiojančią, reikalavimo teisę, kad ši egzistuoja, nėra tariama, pasibaigusi ir pan⁷¹. Taip pat *Pauliana* ieškinio taikymo atveju svarbus yra prievolės tarp kreditoriaus ir skolininko atsiradimo momentas, nes kreditorius, prievolės pagrindu įgydamas reikalavimo teisę skolininkui, taip pat įgyja teisę naudotis įstatymo suteikiama jo

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. K. v. E. A., G. A. ir kt.*, Nr. 3K-3-264/2011, kat. 35.6.1; 94.2.1.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

reikalavimo teisės apsauga bei gynimo būdais⁷². Teismų praktikoje pripažįstama, kad naudoti Pauliano ieškinį, kaip teisių gynimo būdą, kreditorius gali per visą savo reikalavimo teisės galiojimo laikotarpį, t. y. nuo to momento, kai asmuo tampa kreditoriumi, iki visiško prievolės įvykdymo. Taigi, tik tie sandoriai, kurie yra sudaryti po prievolės atsiradimo momento, gali pažeisti kreditoriaus teises ir interesus, nes skolininkas negali pažeisti būsimos prievolės, priešingu atveju netektų prasmės įstatymo nustatyta sąlyga dėl skolininko žinojimo apie kreditoriaus teisių pažeidimą⁷³.

Visgi, praktikoje gali kilti tokių situacijų, kuomet šalių prievoliniai santykiai dar nesieja, tačiau skolininkas, susiklosčius atitinkamiems ikisutartiniams santykiams, vykstant deryboms, pagrįstai tikisi, jog ateityje bus sudarytas sandoris su kreditoriumi. Siekdamas išvengti būsimos prievolės įvykdymo, jis iš anksto perleidžia turtą trečiajai šaliai. CK 1.5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. CK 6.158 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekviena sutarties šalis, turėdama santykių, privalo elgtis sąžiningai. Sąžiningas elgesys turi būti tiek ikisutartiniuose santykiuose (CK 6.163 straipsnis), tiek sudarant sutartį (CK 6.162 straipsnis). Pagal sutarčių teisės institutą šalys visada privalo elgtis sąžiningai⁷⁴. Todėl, autoriaus nuomone, skolininkui nesąžiningais veiksmais siekiant išvengti būsimos prievolės įvykdymo, kreditorius turėtų turėti teisę ginčyti tokį iki prievolės atsiradimo sudarytą sandorį ir LAT praktika turėtų būti keičiama nustatant, kad *actio Pauliana* ieškiniu gali būti ginčijami sandoriai sudaryti ne tik po prievolės atsiradimo momento, bet atskirais atvejais ir iki prievolės atsiradimo momento. Toks reglamentavimas, kaip ankstesniame skyriuje buvo minėta, yra įtvirtintas ir Nyderlandų Karalystės CK⁷⁵.

Sprendžiant dėl to, kada atsirado skolininko prievolė kreditoriui, taip pat būtina įvertinti tai, kad pagal CK įtvirtintą *actio Pauliana* instituto reglamentavimą tokio ieškinio pareiškimo

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. II „Altana“*, Nr. 3K-3-168/2007, kat. 35.6.1.

⁷⁵ The Dutch Civil Code. Book 3. Title 2 // <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle33022.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-30.

metu nereikalaujama, kad reikalavimo teisė būtų vykdytina, t. y. neturėtų būti atsižvelgiama į terminuotos prievolės termino suėjimo faktą. Tai kreditoriui suteikia galimybę operatyviai reaguoti į skolininko nesąžiningus veiksmus, kai dėl su trečiuoju asmeniu sudaryto sandorio skolininkas tampa nemokus, bankrutuoja ar sumažina (sunaikina) prievolės įvykdymo užtikrinimą, nes dėl tokių veiksmų skolininkas netenka termino teikiamų lengvatų. Teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, kad terminai pagal bendrą prezumpciją yra nustatomi skolininko naudai, todėl, skolininkui elgiantis nesąžiningai, jis neturėtų būti ginamas terminu. Tokiu atveju kreditorius įgyja teisę reikalauti iš skolininko nedelsiant įvykdyti prievolę, t. y. įgyja teisę pasinaudoti *actio Pauliana* kaip specialiu gynybos būdu⁷⁶.

Kartais teismai neteisingai vertina kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentą deliktinės atsakomybės atveju. Vienoje iš bylų, pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad skolininkui pareiga atlyginti žalą atsirado tik priteisus ją teismo sprendimu, apeliacinės instancijos teismas šį sprendimą paliko nepakeistą. Teisėjų kolegija nurodė, kad ginčijamų sandorių sudarymo metu ieškovas nebuvo atsakovų kreditorius, nes žalos atlyginimo prievolė buvo dar ginčijama, ji nebuvo įrodyta. Prievolė atlyginti žalą atsirado tik teismui priėmus atitinkamą sprendimą atlyginti žalą, iki tol sudaryti sandoriai neprieštaravo teisės normoms ir visiškai atitiko CK sandoriams keliamus reikalavimus⁷⁷.

Kasacinio teismo teisėjų kolegija visgi konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai taikė deliktinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas. LAT išaiškino, kad šiuo atveju padaryta žala kildinama iš delikto, taigi žalos atlyginimo momentas nustatytinas taikant deliktinę atsakomybę reglamentuojančias CK normas⁷⁸. CK 6.288 straipsnio, reglamentuojančio žalos atlyginimo mokėjimą, 1 dalyje nustatyta, kad žala atlyginama nuo jos padarymo dienos, o jeigu žala atsirado vėliau, – nuo žalos atsiradimo dienos. Taigi, reikėtų įsidėmeti, jog pagal įstatymą žalos atlyginimo prievolė siejama su jos padarymo (atskirais atvejais – atsiradimo, jeigu žala atsiranda vėliau nei ji padaroma) momentu; jokių šios normos išimčių įstatyme nenustatyta. Tai, kad skolininko prievolė atlyginti žalą atsiranda nuo žalos padarymo momento, papildomai patvirtina ir CK 6.288 straipsnio 2 dalies norma, pagal

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š.*, Nr. 3K-3-392/2011, kat. 35.6.1.

⁷⁸Ten pat.

kurią ieškinio senaties termino pradžia reikalauti atlyginti žalą taip pat siejama su žalos padarymo momentu. Taigi, nėra jokio teisinio pagrindo išvadai, kad žalos atlyginimo prievolė skolininkui atsiranda tik nuo jos konstatavimo teismo sprendimu momento. Teismo sprendimas priteisti žalos atlyginimą – tai tik kreditoriaus teisės apgynimas, o ne reikalavimo teisės, kaip tokios, atsiradimo pagrindas.⁷⁹

Dar vienoje byloje buvo keliamas teisės aiškinimo klausimas dėl to, ar pradėjęs, tačiau neužbaigęs išieškojimo iš hipoteka įkeisto skolininko turto hipotekos kreditorius gali ginti savo interesus reikšdamas *actio Pauliana* ieškinį ir taip inicijuoti išieškojimą iš kito hipoteka neįkeisto ir skolininko perleisto turto kitiems asmenims⁸⁰.

LAT konstatavo, „kad, net ir esant nekilnojamojo turto vertinimo išvadų duomenims, kurių šalys neginčija dėl hipoteka įkeisto turto vertės sumažėjimo iki ribos, mažesnės nei paskolos suma pagal hipoteka užtikrintą paskolos sutartį, tai nereiškia, kad skolininko prievolės pagal paskolos sutartį neįvykdymo atveju kreditorius įgytą teisę reikalauti patenkinti reikalavimą iš neįkeisto skolininko turto ir tik po to - į įkeistą skolininko turtą“⁸¹. Toks teisinis įvertinimas yra pagrįstas LAT teisės išaiškinimais ankstesnėse kasacine tvarka išnagrinėtose bylose: pagal CK 4.193 straipsnio 1 dalį – jei pardavus įkeistą daiktą varžytynėse gaunama mažesnė suma, nei priklauso kreditoriui, jis turi teisę reikalauti išieškoti iš kito skolininko turto bendra įstatymų nustatyta tvarka. Hipotekos sutarties šalims susitarus pagrindinės prievolės įvykdymą užtikrinti įkeičiamu daiktu ir skolininkui neįvykdžius hipoteka užtikrintos prievolės, išieškojimas visų pirma nukreipiamas į įkeistą daiktą ir tik jeigu pardavus įkeistą daiktą varžytynėse gaunama mažesnė suma, nei jam priklauso, kreditorius gali reikalauti išieškoti iš kito skolininko turto bendra įstatymo nustatyta tvarka; hipotekos kreditoriaus teisė į reikalavimo patenkinimą bendra tvarka iš kito, t. y. neįkeisto, turto atsiranda tik tada, kai realizavus įkeistą turtą jo nepakanka reikalavimui patenkinti⁸².

Taigi, šioje byloje LAT suformavo teisės taikymo taisyklę, kad jei nėra baigta išieškojimo iš įkeisto turto procedūra, tai nesuteikia teisės iš anksto spręsti, kad kreditoriaus

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š., Nr. 3K-3-392/2011, kat. 35.6.1..

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Danske Bank A/S Lietuvos filialas v. A. M., M. A. D., A. P., M. M., D. P.*, Nr. 3K-3-316/2011, kat. 113.6.2.4.

⁸¹ Ten pat.

⁸² Ten pat.

reikalavimas nebus patenkintas iš įkeisto turto realizavimo (arba perdavimo kreditoriui administruoti). Be to, jei ir skolininko įkeisto turto aiškiai nepakaktų skolininko prievolei padengti, tai net ir tokiu atveju pirmiausia būtina užbaigti pradėtą išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto procedūrą tam, kad išaiškėtų, kuri skolos dalis liktų nepadengta ir kurią kitą skolininko turto dalį kreditorius galėtų reikalauti priteisti, proporcingai likusiam nepadengtam kreditoriaus reikalavimui. Kreditoriai privalo pirmiausia užbaigti išieškojimo procedūras iš įkeisto turto ir tik po šios procedūros paaiškėjus likusiam nepatenkintam kreditoriaus reikalavimo dydžiui, kreditorius galėtų naudoti kitą savo interesų gynimo būdą – pvz. *actio Pauliana* ieškinio pareiškimą. Dėl to, esant nežinomai esminei aplinkybei, t. y. likusiam nepatenkintam kreditoriaus reikalavimo dydžiui iki pasibaigs kitoje byloje atliekamos įkeisto turto pardavimo procedūros, turi būti sprendžiama dėl bylos sustabdymo⁸³.

CK 6.3 straipsnio 3 dalis numato, kad kreditoriaus reikalavimas gali būti piniginis ir nepiniginis. Minimalaus kreditoriaus reikalavimo dydžio, kuris ribotą teisę pareikšti *actio Pauliana*, CK 6.66 straipsnyje nenustatyta, tačiau vadovaujantis protingumo kriterijumi kreditoriaus reikalavimo dydis sietinas su prašomo pripažinti negaliojančiu sandorio verte, t. y. kreditoriaus reikalavimo skolininkui dydis neturėtų neprotingai skirtis nuo ginčijamo sandorio vertės⁸⁴. Kadangi, *actio Pauliana* ieškinio tikslas yra ne sandorio pripažinimas negaliojančiu, o kreditoriaus teisėtų interesų patenkinimas, tai sandorio pripažinimas negaliojančiu šiuo atveju sukelia teisinius padarinius tik *actio Pauliano* ieškinį pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina šio kreditoriaus teisių pažeidimams pašalinti (CK 6.66 straipsnio 4 dalis)⁸⁵. Tai lemia instituto kompensacinis pobūdis⁸⁶.

⁸³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Danske Bank A/S Lietuvos filialas v. A. M., M. A. D., A. P., M. M., D. P.*, Nr. 3K-3-316/2011, kat. 113.6.2.4.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.

⁸⁶ Ambrašenė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose// *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 37 (29). P.50-58.

2.2. Pažeistos kreditoriaus teisės ir sandorio neprivalomumas

CK 6.66 straipsnio 1 dalyje yra pateiktas pavyzdinis, bet ne baigtinis sąrašas atveju, kaip skolininko sudarytu sandoriu galima pažeisti kreditoriaus interesus: jei dėl sandorio skolininkas tampa nemokus, skolininkas būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės⁸⁷. Kadangi *actio Pauliana* sąlygos yra vertinamosios, teismai kiekvienu atveju turi spręsti, ar kreditorius įrodė buvus tokias aplinkybes ir ar yra pagrindas taikyti CK 6.66 straipsnį⁸⁸. Skolininkas gali pažeisti kreditoriaus interesus įkeisdamas savo turtą kitam kreditoriui ir pan. Sandoris taip pat pažeidžia kreditoriaus teises, jei skolininkas, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui. Tačiau, vertinant, ar pirmenybės suteikimas kitam kreditoriui pažeidė kreditoriaus, reiškiančio *actio Pauliana*, interesus ir teises, vien nustatytos atsiskaitymo tvarkos pažeidimo konstatavimo neužtenka, nes reikia atsižvelgti į konkrečias bylos aplinkybes⁸⁹. Taip pat būtina turėti omenyje tai, kad kreditoriaus teisės gali būti pažeistos skolininko sudarytais sandoriais, kurie, nors ir nesukėlė bendro skolininko nemokumo, bet sumažino turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, vertę ir to sumažėjusios vertės turto neužtenka kreditoriniams reikalavimas patenkinti.

Kreditoriaus teisės gali būti pažeistos ir kitais būdais, pavyzdžiui, tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes, kreditorių teises pažeidžiančiu sandoriu gali būti pripažintas toks, dėl kurio atsiskaitymas su kreditoriais užtrunka gerokai ilgiau⁹⁰. Taip pat atvejai, kai skolininkas, perleidęs turtą, ir netampa nemokus (pvz., gauna atlyginimą, į kurį gali būti nukreiptas alimentų išieškojimas), tačiau gerokai sumažina savo turtą ir sudaro realią grėsmę, kad jo įsipareigojimai nebus tinkamai įvykdyti⁹¹. Pavyzdžiui, skolininkui sudarius įkeitimo sandorius, teismas turi įvertinti, ar dėl jų skolininkas nebeturi realios galimybės

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. C. v. V. M. ir V. B.*, Nr. 3K-3-535/2007, kat. 35.6.1.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *P. R., M. B., S. V. ir A. K. v. J. T. ir UAB „Teisita“*, Nr. 3K-3-191/2006, kat. 21.4.1.3; 35.6.1.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *P. R., M. B., S. V. ir A. K. v. J. T. ir UAB „Teisita“*, Nr. 3K-3-191/2006, kat. 21.4.1.3; 35.6.1.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. C. v. V. M. ir V. B.*, Nr. 3K-3-535/2007, kat. 35.6.1.

atsiskaityti su kreditoriumi ir įvykdyti kitų sutartinių įsipareigojimų, ar yra reali grėsmė, kad sutartiniai įsipareigojimai nebus įvykdyti⁹².

Taip pat kreditoriaus teisė susigrąžinti skolą gali būti pažeista ir skolininkui atsisakius palikimo trečiojo asmens naudai – sudarius vienašalį sandorį – atsisakymą nuo palikimo⁹³, sutuoktinių bendro turto pasidalijimo sandoriais, sudaromais siekiant išvengti prievolės vykdymo savo kreditoriams, taip pat kitais atvejais, pavyzdžiui, atgaline data sudarius vedybų sutartį, sutartį dėl santuokos nutraukimo ar separacijos teisiniais padariniais⁹⁴ ir t.t.

Galime pastebėti, kad daugumoje LAT nutarčių akcentuojama skolininko turtinė padėtis ir kreditoriaus galimybė patenkinti savo reikalavimą iš jo turto. Tačiau ar būtų taikomas *actio Pauliana* institutas, jeigu dėl sudaryto sandorio skolininkas nebegalėtų įvykdyti prievolės kreditoriui natūra, tačiau jo turtinė padėtis nesikeistų ar net pagerėtų? LAT ne sykį konstatavo, kad „nustatinėjant, ar dėl ginčijamų sandorių buvo pažeistos kreditoriaus teisės, neturi būti suteikiamos nepagrįstos privilegijos kreditoriui. Jei skolininkui sudarius ginčijamą sandoris, jis vis tiek turi pakankamai turto kreditoriniams reikalavimams patenkinti arba mokumas nekinta, tai reikšti *actio Pauliano* ieškinio negalima⁹⁵. Visgi, nereikėtų manyti, kad skolininkui dėl sudaryto sandorio netekus galimybės įvykdyti kreditoriui prievolę natūra, tačiau vis tiek turint pakankamai turto įvykdyti prievolę pinigine verte ir nepakitus jo mokumui, CK 6.66 straipsnis nebegali būti taikomas. Vienoje iš bylų⁹⁶, pardavęs akcijas kitiems asmenims skolininkas buvo mokus. Jo turtinė padėtis pagerėjo. Tačiau Kasacinio teismo kolegija konstatavo, kad „pažeidžiantis kreditoriaus teises *inter alia* yra toks sandoris, dėl kurio skolininkas negali

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje *Z. S. v. V. S.*, Nr. 3K-3-98/2007, kat. 34.4.10; 34.5; 34.6; 78.2.1.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *G. D., D. Č., R. J., R. J., B. J., G. O. K. (A. K. teisių perėmėjos), J. P. M., S. P., L. U., M. U., P. V., V. Ž., M. Ž., R. Ž. v. L. T., UAB „Auremstus“ (anksčiau UAB „Senamiesčio projektai“), UAB „Statybos projektai ir ranga“, UAB „Asmitika“ (anksčiau UAB „Vilniaus projektavimo ir restauravimo institutas“), AB „Paminklų restauravimo institutas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-619/2006, kat. 35.6.1; 41.

įvykdyti prievolės natūra kreditoriui, nors skolininko mokumas ir nesumažėjo⁹⁷“. *Actio Pauliana* sąlygos yra vertinamosios, todėl teismai kiekvienu atveju nustatę bylos faktines aplinkybes, turi įvertinti, ar nebuvo kreditorių teisių pažeidimų ir ar yra pagrindas taikyti CK 6.66 straipsnį. Kadangi LAT pateikta sąvoka „pakankamai turto“ dažniausiai asocijuojasi su skolininko finansine padėtimi, o kreditoriaus teisės gali būti pažeidžiamos ir kitais, turtu nekompensuojamais būdais (pvz. negalėjimu įvykdyti prievolės natūra), autorius siūlo pakeisti LAT suformuotą praktiką teigiant, kad „jei skolininkui sudarius ginčijamą sandoris, jis vis tiek gali patenkinti kreditoriniais reikalavimus arba mokumas nekinta, tai reikšti *actio Pauliano* ieškinio negalima“.

Kita svarbi *actio Pauliana* instituto taikymo sąlyga yra ta, kad kreditorius gali ginčyti jo teises pažeidžiančius skolininko sudarytus sandorius, kurių jis sudaryti neprivalėjo (CK 6.66 straipsnio 1 dalis). Jeigu skolininkas privalėjo sudaryti ginčijamą sandorį, tai jo pripažinti negaliojančiu *Pauliano* ieškinio pagrindu negalima⁹⁸.

Ši sąlyga visų pirma suprantama kaip teisinės prievolės sudaryti sandorį neturėjimas⁹⁹ bei konkuruoja su sutarties laisvės principu (CK 1.2 straipsnio 1 dalis, 6.156 straipsnis), kuris suteikia teisę civilinių teisinių santykių subjektams laisvai spręsti, sudaryti jiems konkrečią sutartį ar jos nesudaryti, taip pat pasirinkti, su kuo tą sutartį sudaryti, be to, savarankiškai spręsti dėl sutarties turinio bei formos, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas ar jos turinį nustato imperatyviosios įstatymo normos arba tam tikrų sąlygų reikalauja viešoji tvarka, teisės principai, gera moralė¹⁰⁰. Tokios būtinybės sudaryti sandorį pavyzdžiais gali būti ikisutartiniai

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje G. D., D. Č., R. J., R. J., B. J., G. O. K. (A. K. teisių perėmėjos), J. P. M., S. P., L. U., M. U., P. V., V. Ž., M. Ž., R. Ž. v. L. T., UAB „Auremstus“ (anksčiau UAB „Senamiesčio projektai“), UAB „Statybos projektai ir ranga“, UAB „Asmitika“ (anksčiau UAB „Vilniaus projektavimo ir restauravimo institutas“), AB „Paminklų restauravimo institutas“ ir kt., Nr. 3K-3-619/2006, kat. 35.6.1; 41..

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. bankrutuojanti AB „Alytaus tekstilė“, UAB „Marijampolės gelžbetonis“, Nr. 3K-3-15/2010, kat. 35.6.1; 41.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Rovė“ v. UAB „Serneta“, UAB „Acumen“, Nr. 3K-3-521/2006, kat. 42.8; 42.9; 42.11.1; 42.11.3; 42.11.4.

susitarimai, viešas konkursas¹⁰¹, teismo sprendimas, skolininko vienašališkas įsipareigojimas (pvz., paskolos sutartyje nustatytas skolininko įsipareigojimas pagal kreditoriaus pareikalavimą įkeisti turta), ir kiti iš įstatymų ar kitų pagrindų atsirandantys imperatyvai¹⁰².

LAT numato, kad kai skolininko pareiga sudaryti sandorį kyla iš preliminariosios sutarties, sudarytos su trečiuoju asmeniu, svarbu nustatyti kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, preliminariosios sutarties ir kreditoriaus ginčijamo turto perleidimo sandorio (pagrindinės sutarties) sudarymo momentus¹⁰³. Jeigu skolininkas sudarė preliminarąją sutartį su trečiuoju asmeniu iki kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, o pagrindinę sutartį – jau po to, tai tokiu atveju gali būti pripažįstamas privalomumas skolininkui sudaryti pagrindinę sutartį – kreditoriaus ginčijamą sandorį. Tačiau jei preliminarioji sutartis sudaroma po kreditoriaus reikalavimo teisės skolininkui atsiradimo, tai tiek pagrindinė, tiek preliminarioji sutartys gali būti pripažįstamos negaliojančiomis *actio Pauliana* pagrindu. Šiuo atveju preliminarioji ir pagrindinė sutartys kreditoriaus ginčijamos kartu vienoje byloje, kaip nesant privalomumo jas sudaryti¹⁰⁴

Sprendžiant dėl sandorio sudarymo privalomo pobūdžio, yra svarbu byloje tinkamai nustatyti ir įvertinti faktines aplinkybes.¹⁰⁵ Pavyzdžiui, vertinant skolininko sudarytas akcijų įkeitimo sutartis, kurios jo nuomone, praktiškai yra virtusios paskolos sandorio būtina sąlyga, teismas turėtų atsižvelgti į faktines aplinkybes, t. y. nuo kada buvo sudarytos paskolos sutartys, kokių tikslų jos buvo sudarytos, ar apie jų sudarymą bei tikslus žinojo ieškovas, ar jas buvo būtina sudaryti tam, kad būtų įvykdytos privatizavimo sutarties sąlygos ir visiškai atsiskaityta su

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K.*, bylos Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7; 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. bankrutuojanti AB „Alytaus tekstilė“, UAB „Marijampolės gelžbetonis“*, Nr. 3K-3-15/2010, kat. 35.6.1; 41.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti AB „Artrio-2“ v. UAB „DnB Nord lizingas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-262/2008, kat. 35.6.1; 45.6.

¹⁰⁴ Ten pat.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

ieškovu, ar nebuvo galimybės reikalavimams, kylantiems iš paskolos sutarčių, užtikrinti įkeisti kitą turtą ir pan¹⁰⁶.

Skolininko teisinė prievolė sudaryti sandorius CK 6.66 straipsnio prasme turėtų būti aiškinama siaurai, todėl neprivalomais sandoriais laikomi tokie, kurie sudaromi nesant įstatymo ar kitos susitarimo pagrįstos teisinės prievolės¹⁰⁷. Tačiau įstatyme nustatyta pareiga įvykdyti savo prievolę (pareigą) savaime nereiškia asmens pareigos sudaryti sandorį (nors galimi atvejai, kai tokia pareiga dėl atitinkamų faktinių aplinkybių galėtų būti konstatuojama, pvz. dėl sunkios tėvų ar vaikų ligos)¹⁰⁸. Būtina nustatyti, ar skolininkas nepiktnaudžiavo šia pareiga ir ar trečiasis asmuo apie tai žinojo ar turėjo žinoti¹⁰⁹. Pavyzdžiui, apsisprendimas sudaryti turto dovanojimo sutartį negali būti visais atvejais grindžiamas įstatyme nustatytos pareigos išlaikyti tėvus vykdymu¹¹⁰. Geranoriškas paramos teikimas yra įmanomas keliais būdais, gali būti vykdomas įvairiomis formomis, gyvenant atskirai nuo tėvų ir ne vienoje šalyje. Kaip tai bus atliekama konkrečiu atveju, paliekama šalių nuožiūrai, todėl turto perdavimas, kaip parama tėvams, nulemtas laisvo šalių apsisprendimo, o ne būtinumo. Dėl to tokio *actio Pauliana* pagrindu ginčijamo turto dovanojimo tėvams sandorio sudarymas yra neprivalomas¹¹¹.

Jeigu skolininkas privalėjo sudaryti ginčijamą sandorį, tai jo pripažinti negaliojančiu *actio Pauliano* ieškinio pagrindu negalima¹¹².

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K.*, bylos Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29

¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugšėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1

2.3. Ieškinio senaties terminas reiškiant *actio Pauliana*

CK 6.66 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad šio straipsnio 1 dalyje nustatytu pagrindu (*actio Pauliana*) ieškinį dėl skolininko sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu kreditorius turi teisę pareikšti per vienerių metų ieškinio senaties terminą. Sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas *actio Pauliana* pareikšti nustatytas siekiant apsaugoti civilinių teisinių santykių stabilumą¹¹³. Ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, kurią kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą (CK 1.127 straipsnio 1 dalis)¹¹⁴.

CK 6.66 straipsnyje nustatyto vienerių metų ieškinio senaties termino pradžia turi būti siejama ne tik su kreditoriaus nurodomu laiku, kada jis faktiškai sužinojo apie sudarytą sandorį, bet ir su kreditoriaus pareiga sužinoti apie tokį sandorį laiku¹¹⁵. Kai kreditorius įrodinėja savo teisės pažeidimo sužinojimą įvykusi vėliau, nei objektyviai įvyko pažeidimas, teismas turi įvertinti, ar kreditorius negalėjo sąžiningai sužinoti apie savo teisių pažeidimą anksčiau, nei jo nurodytas momentas¹¹⁶. Taigi, kreditorius taip pat turi būti aktyvus ir domėtis skolininko sudaromais sandoriais. Pvz., registro duomenys yra vieši, taigi kreditorius turi galimybę pasidomėti ir sužinoti apie skolininko sudarytus nekilnojamojo turto pardavimo sandorius nuo jų įregistravimo Nekilnojamojo turto registre dienos.

Sužinojimo apie subjektinės teisės pažeidimą (suvokimo, kad teisės pažeidžiamos) momento nustatymas yra nulemiamas konkrečių bylos aplinkybių bei asmens subjektyvių savybių, todėl skirtingose bylose nustatomas skirtingai¹¹⁷. Tokiu atveju reikia atsižvelgti į teisės pažeidimo – sandorio sudarymo momento nustatymo sudėtingumą, skolininko asmenines savybes, jo

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.P.256.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. C. v. V. M. ir V. B.*, Nr. 3K-3-535/2007, kat. 35.6.1.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos aukštosios jūreivystės mokykla (buvusi Lietuvos jūreivystės kolegija) v. R. D., A. R. D., R. D., J. D.*, Nr. 3K-3-593/2009, kat. 21.4.2; 24.3; 35.6.1.

veiksmų ar neveikimo įtaką kreditoriaus, ginčijančio skolininko sudarytą sandorį, subjektyviam susiklosčiusios situacijos vertinimui ir kitas aplinkybes. Kai ieškovo – kreditoriaus amžius, išsilavinimas, profesinė veikla, teisinis statusas ir kitos jo individualios savybės rodo, kad šis asmuo apie savo teisių pažeidimą turėjo sužinoti anksčiau, nei tai galėtų padaryti bet koks vidutinis apdairus ir rūpestingas asmuo, į šias aplinkybes taip pat turi būti atkreipiamas dėmesys nustatant ieškinio senaties termino eigos pradžią¹¹⁸. Vienoje iš bylų, teisėjų kolegija pažymėjo, kad CK 6.66 straipsnyje nustatyto vienerių metų ieškinio senaties termino pradžia turi būti siejama ne tik su kreditoriaus nurodomu laiku, kada jis faktiškai žinojo apie sudarytą poveidybinę sutartį (ieškinio senaties termino pradžios subjektyvus kriterijus), bet ir su kreditoriaus turėjimo sužinoti apie tokią sutartį laiku (objektyvus kriterijus). Šiuo atveju kreditorius turėjo sužinoti apie atsakovų sudarytą sutartį anksčiau, nei teigiama ieškinyje, nes sutartis buvo įregistruota Vedybų sutarčių registre, kurio duomenys yra vieši¹¹⁹.

Deliktinės atsakomybės atveju skolininko prievolė atlyginti žalą atsiranda nuo žalos padarymo momento¹²⁰, taigi nuo to momento kreditorius įgyja teisę ginčyti skolininko sudarytus ir jo teises pažeidžiančius sandorius CK 6.66 straipsnyje nurodytu pagrindu. Tačiau kyla klausimas, kaip reikėtų spręsti situaciją, jeigu dėl žalos atlyginimo dydžio vyksta teismo procesas ir žalos dydis vis dar nėra aiškus. Ar kreditorius turėtų ginčyti visus per šį laikotarpį, kol bus priimtas teismo sprendimas, skolininko sudarytus sandorius, kurie galimai galėtų sumažinti jo mokumą? Jeigu teismo procesas dėl žalos atlyginimo užsitęstų, skolininko sudarytų sandorių gali būti ne vienas ir ne du, tuomet kaip reikėtų įvertinti, kurie sandoriai vis tik pažeistų kreditoriaus interesus, jei nežinomas skolininko prievolės dydis. LAT yra konstatavęs, kad „jeigu skolininkui sudarius ginčijamą sandoris, jis vis tiek turi pakankamai turto kreditoriniams reikalavimams patenkinti arba mokumas nekinta, tai reikšti *actio Pauliano* ieškinio negalima“¹²¹. Tačiau kreditoriui laukiant, kol teismas nustatys jo reikalavimo dydį, ir kartu gavus informaciją apie skolininko sudarytus sandorius, vėliau gali būti per vėlu juos ginčyti, nes bus suėjęs ieškinio senaties terminas. Ieškinio senaties termino eiga prasideda po to,

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. S. L. G. ir A. G.*, Nr. 3K-3-493/2006, kat. 35.6.1; 75.7.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š.*, Nr. 3K-3-392/2011, kat. 35.6.1.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

kai asmuo subjektyviai suvokia ar turi suvokti apie tokio sandorio sudarymą¹²². Dėl to teismas, spręsdamas apie ieškinio senaties termino eigos pradžią, visų pirma nustato teisės pažeidimo momentą, t. y. sandorio sudarymo datą. Kai kreditorius įrodinėja, kad apie savo teisės pažeidimą – sandorio sudarymą sužinojo vėliau, nei sandoris buvo sudarytas, teismas įvertina, ar kreditorius negalėjo sąžiningai, t. y. kaip apdairus ir rūpestingas asmuo, sužinoti apie sudarytą sandorį anksčiau, nei jo nurodytas momentas¹²³. Taigi, ieškinio senatis bus pradėta skaičiuoti iš karto nuo to momento, kada kreditorius sužinojo ar turėjo sužinoti apie sudarytą sandorį.

Autoriaus nuomone, galimi du sprendimo būdai šioje situacijoje: pirmas, kreditorius galėtų bandyti atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą remiantis CK 1.131 str. 2 dalimi¹²⁴, tačiau būtina atsižvelgti, kad reikėtų įrodyti svarbias termino praleidimo priežastis. Antra, jeigu kreditorius visgi žinotų apie jo interesus pažeidžiantį sandorį, tačiau vis dar nebūtų priimtas sprendimas byloje dėl žalos atlyginimo dydžio, kreditorius turėtų kreiptis į teismą ir ginčyti tokį sandorį CK 6.66 straipsnyje numatytu pagrindu. Remiantis protingumo, sąžiningumo, teisingumo principais (CK 1.5 str.) reikėtų įvertinti skolininko sudarytą sandorį, taip pat atsižvelgti į anksčiau teismų suformuotą praktiką dėl žalos atlyginimo dydžio panašiose bylose ir remiantis tuo spręsti, ar skolininko sudarytas sandoris pažeis jo teises. Teigiamu atveju, kreiptis į teismą ir ginčyti skolininko sandorį CK 6.66 str. pagrindu. Teismas, autoriaus nuomone, greičiausiai sustabdytų šią bylą iki kol būtų priimtas teismo sprendimas žalos atlyginimo dydžio nustatymo byloje.

2.4. Skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumas

Dar viena svarbi *actio Pauliana* taikymo sąlyga yra ta, kad norint jog sandoris būtų pripažintas negaliojančiu CK 6.66 straipsnyje numatytu pagrindu, turi būti nustatomas tiek

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *P. E. v. Šiaulių apskrities viršinininko administracija, Šiaulių miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-299/2006, kat. 24.2 ; 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės ieškinį atsakovams UAB „Baltijos parkingas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-423/2007, kat. 35.6.1.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

skolininko, tiek trečiojo asmens nesąžiningumas, jei sandoris atlygintinis¹²⁵. Ši sąlyga reiškia, kad skolininko nesąžiningumas, t. y. tai, kad skolininkas žinojo ar turėjo žinoti, jog jo sudaromas sandoris pažeidžia vieno ar kelių kreditorių teises, yra būtina *actio Pauliana* taikymo sąlyga. Tuo tarpu neatlygintiniam sandoriui pripažinti negaliojančiu kitos šalies nesąžiningumas ar sąžiningumas neturi reikšmės, jį galima pripažinti negaliojančiu net ir tuo atveju, jeigu kita jo šalis buvo sąžininga (CK 4.96 straipsnio 3 dalis)¹²⁶. Taikant CK 6.66 straipsnį svarbu laikytis kreditoriaus ir skolininko interesų balanso principo, todėl kreditoriaus teisės neturėtų būti suabsoliutinamos, t. y. kreditoriams neturėtų būti suteikiamos privilegijos skolininko ir trečiojo asmens atžvilgiu. Dėl šios priežasties CK ir yra įtvirtinta imperatyvioji nuostata dėl trečiojo asmens nesąžiningumo¹²⁷.

Nesąžiningumo sąlyga reiškia, kad skolininkas buvo nesąžiningas, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad jo sudaromas sandoris pažeidžia kreditoriaus teises¹²⁸. Sąžiningumas – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjį ir subjektyvųjį kriterijus. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip žmogaus elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t. y. rūpestingas ir atidus elgesys; subjektyviuoju požiūriu – nusako asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje, atsižvelgiant į asmens amžių, išsimokslinimą, patirtį, faktines bylos aplinkybes. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus¹²⁹. Žinojimas suprantamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų¹³⁰. „Turėjimas žinoti“ aiškinamas kaip asmens pareiga veikti aktyviai¹³¹. Asmens neveikimas, pasireiškiantis nepagrįstai nerealizuota galimybe žinoti apie savo veiksmų žalą kitam asmeniui, vertintinas kaip šios pareigos nevykdymas ir todėl nesąžiningas elgesys¹³². Pažymėtina tai, kad

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. I. G. ir D. G.*, Nr. 3K-3-497/2006, kat. 35.6.1.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.

¹²⁹Ten pat.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

¹³¹ Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 42 (34). P. 10.

¹³²Ten pat.

vertinant trečiojo asmens nesąžiningumą nėra reikalaujama, kad jo žinojimas būtų nukreiptas į konkretų kreditorių, užtenka, kad trečiasis asmuo žinotų, jog toks sandoris sukels ar sustiprins skolininko nemokumą. Be to, nustatant trečiojo asmens nesąžiningumą užtenka, kad ginčijamo sandorio šalių kaltė reikštųsi neatsargia kaltės forma, kai skolininkas ar turto įgijėjas žino ar turi žinoti, kad toks sudaromas sandoris gali sukelti ar sustiprinti skolininko nemokumą¹³³.

Nesąžiningu elgesiu laikytinas atidumo, apdairumo, rūpestingumo reikalavimų neatitinkantis veikimas ir teisės aktų neatitinkantis elgesys (smurtas, apgaulė, prievarta, sukčiavimas), taip pat asmens neveikimas, pasireiškiantis pareigos išsiaiškinti tam tikras aplinkybes nevykdymu¹³⁴. Teismų praktikoje yra suformuluota, kad sudarant kiekvieną sandorį turto įgijėjas yra suinteresuotas neturėti problemų dėl įgyjamo turto, siekia apsaugoti, kad jis nebūtų išreikalaujamas¹³⁵. Tai reiškia, kad turto įgijėjas taip pat yra suinteresuotas civilinių teisinių santykių stabilumu. Protingu ir apdairiu, tai reiškia - sąžiningu, gali būti laikomas tas įgijėjas, kuris jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo, ar sandorį ketinantis sudaryti asmuo neturi kreditorių ir ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai. Tai daroma iš dalies jo paties interesais, todėl iš turto įgijėjo pagal sandorį gali būti reikalaujama domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, kiek normaliai reikia sudaryti sandoriui, nepažeidžiant įstatymų. Vadinas, tai pripažintina jo pareiga¹³⁶. Įgijėjas, vykdamas pareigą išsiaiškinti, ar kitas asmuo turi teisę perleisti jam turtą, neabejotinai privalo susipažinti su registru duomenimis (ar turto perleidimas nėra suvaržytas, turtas neareštuotas, neįkeistas ir savininko teisės disponuoti turtu nėra apribotos)¹³⁷. Tačiau teismai kartais yra linkę pareigą gauti informaciją traktuoti plačiai ir neapsiriboti registro duomenų patikrinimu. Pavyzdžiui, nors registro duomenyse nebuvo atžymų apie jokių turto suvaržymus ar ribojimus disponuoti turtu, LAT konstatavo, kad įgijėja turėjo galimybę žinoti, kad dėl to paties ginčo dar vyksta teismo procesas (t.y. kad dar neišnaudota galimybė paduoti kasacinį skundą) ir dėl to turto likimas dar nėra iki galo išspręstas¹³⁸.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

¹³⁴ Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 42 (34). P. 10.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.

¹³⁶ Ten pat.

¹³⁷ Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas // *Jurisprudencija*. 2003, Nr. 42 (34). P. 8.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *T. N. S. v. J. N., G. N., V. M.*, Nr. 3K-3-328/2006, kategorijos 20.3.10; 41; 114.6; 114.9.2; 121.13.

Sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis, priklausomai nuo to, kokie sandoriai yra sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia. Tokiu atveju turi būti nustatinėjami faktai, patvirtinantys skolininko nesąžiningumą, kurį būtina įrodyti ne galimomis prielaidomis, bet konkrečiais faktais¹³⁹.

Pažymėtina, jog CK 6.67 straipsnis numato aštuonis atvejus, kai preziumuojamas kreditoriaus interesus pažeidžiančio sandorio šalių nesąžiningumas. Šiuos atvejus galima išskirti tris grupes: 1) kai trečiasis asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuotas palaikyti skolininką sudarant sandorį; 2) kai įvykdymo, kurį pagal tą sandorį turėjo atlikti skolininkas, vertė gerokai viršija kitos sandorio šalies pateiktą įvykdymą (aiškiai nenaudingi sandoriai) bei 3) kai sandoris sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, mokėjimo (privilegijų ir pirmumo teisės teikimas kitam kreditoriui)¹⁴⁰.

Pagal CK 6.67 straipsnio 1 punktą preziumuojama, kad kreditoriaus teisėtus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu skolininkas sudarė sandorį su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar kitais artimaisiais giminaičiais. Šie subjektai įvardyti ir CK 6.67 straipsnio 2, 3, 6, 7 punktuose, tačiau šiame straipsnyje nereglamentuojama artimojo giminaičio sąvoka. Pagal CK 3.130 straipsnio 1 dalį giminystė yra kraujo ryšys tarp asmenų, kilusių vienas iš kito arba iš bendro protėvio; giminystei prilyginami santykiai tarp įvaikių ir jų palikuonių ir įtėvių bei jų giminaičių. *Actio Pauliana* atveju yra aktuali artimojo giminaičio sąvoka, įtvirtinta CK 3.135 straipsnyje – artimaisiais giminaičiais pripažįstami tiesiosios linijos giminaičiai iki antrojo laipsnio imtinai, t. y. tėvai ir vaikai, seneliai ir vaikaičiai, bei šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai – broliai ir seserys. Taigi, CK 3.135 straipsnyje ir 6.67 straipsnio 1 dalyje konkrečiai įvardyti subjektai, su kuriais skolininkui sudarius kreditoriaus ginčijamą *actio Pauliana* pagrindu sandorį, preziumuojamas abiejų sandorio šalių nesąžiningumas¹⁴¹. Pavyzdžiui, motinos turto padovanojimas dukteriai, kuriai atstovavo pati

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P., Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.

¹⁴⁰ Ambrasienė D., Čirbautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose//Jurisprudencija. 2003. Nr. 37(29). P.51

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29

motina, negali būti sąžiningas, o sudarytas siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriumi, esant interesų konfliktui, nes sudarytas su artimuoju giminaičiu¹⁴².

CK 3.17 straipsnyje nustatytas platesnis artimųjų giminaičių sąrašas nei CK 3.135 straipsnyje, tačiau tai yra specialioji norma, reglamentuojanti draudimą tuoktis siekiant išvengti kraujomaišos sudarant santuoką. CK 3.17 ir 3.135 straipsniai tarpusavyje nekonkuruoja, nes jų paskirtis yra kitokia. Tais atvejais, kai įstatyme nenustatytas konkretus giminystės laipsnis, sukeliantis teisinius padarinius, o nurodyta, kad konkretūs teisiniai padariniai kyla artimiesiems giminaičiams, šiais turi būti laikomi asmenys iki antrojo giminystės laipsnio¹⁴³. Taigi, kreditoriui ginčijant skolininko sudarytą turto perleidimo sandorį *actio Pauliana* pagrindu ir taikant CK 6.67 straipsnio 1–3, 6, 7 punktus, būtina nustatyti, ar skolininkas ir trečiasis asmuo atitinka CK 3.135 straipsnyje nustatytą artimųjų giminaičių sąvoką. Į CK 6.67 straipsnio 1–3, 6, 7 punktuose nustatytų subjektų sąrašą yra įtrauktas ir sutuoktinis, kuris nepriskirtinas artimiesiems giminaičiams; partneris į šį sąrašą neįtrauktas. Sistemaiškai aiškinant CK 3.136 ir 6.67 straipsnius darytina išvada, kad ir svainyste susiję asmenys neįtraukti į nesąžiningumo prezumpcijos atvejų sąrašą. Brolio sutuoktinės, kuri yra susijusi ne giminystės, bet svainystės santykiais, klausimas negali būti vienintelis pagrindas trečiojo asmens nesąžiningumui konstatuoti, nes tokiais atvejais vien tokio pobūdžio santykių tarp trečiojo asmens ir pripažinto negaliojančiu sandorio šalies konstatavimo nepakanka nesąžiningumui nustatyti, kad būtų išspręstas klausimas dėl teisinių sandorio negaliojimo pasekmių galimumo. Tokie santykiai, vertintini tik kartu su kitais įrodymais, sudarytų pagrindą išvadai, kad turto įgijėjas yra nesąžiningas¹⁴⁴.

2002 m. birželio 3 d. nutartyje LAT pažymėjo, kad “*actio Pauliana* institutą reglamentuojančiame CK 6.66 straipsnyje nėra tiesioginės nuorodos į tai, kad asmens, sudariusio sandorius su skolininku, sąžiningumas yra preziumuojamas, bet prievolės šalies sąžiningumas preziumuojamas atsižvelgiant į sąžiningumo prezumpciją (CK 4.26 straipsnio 2 dalis) ir

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. K. v. G. D., D. D., J. D., M. K., H. D.*, Nr. 3K-3-191/2008, kat. 15.2.1.1; 21.6; 30.5.

sistemiškai aiškinant CK 6.66 ir 6.67 straipsnius. CK 6.67 straipsnyje įtvirtintų atvejų, kai šalies nesąžiningumas preziumuojamas, sąrašas yra baigtinis¹⁴⁵.

Vėlesnėse bylose, LAT pasisakė, kad teismas gali pripažinti sandorį sudariusią šalį nesąžininga ne tik CK 6.67 straipsnyje nustatytais, bet ir kitais atvejais, nes „CK 1.5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. CK 6.158 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekviena sutarties šalis, turėdama santykių, privalo elgtis sąžiningai. Sąžiningas elgesys turi būti tiek ikisutartiniuose santykiuose (CK 6.163 straipsnis), tiek sudarant sutartį (CK 6.162 straipsnis), tiek aiškinant jos turinį (CK 193 straipsnis), tiek ją vykdant (CK 6.200 straipsnis), tiek taikant restituciją (CK 6.222 straipsnis). Kitais atvejais taip pat reikalaujama sutarties šalies sąžiningumo (pvz., dėl teisės pareikšti ieškinį pripažinti sutartį negaliojančia; CK 6.227 straipsnis). Pagal sutarčių teisės institutą šalys visada privalo elgtis sąžiningai“¹⁴⁶. Tačiau jei nėra 6.67 straipsnyje įvardytų atvejų, sandorį sudarę asmenys laikytini sąžiningais ir jų sąžiningumo prezumpciją turi paneigti ginčijantis sandorius kreditorius¹⁴⁷.

Apibendrinant visą antrą skyrių galime daryti išvadą, įsigaliojus naujam CK, LAT suformavo gausią *actio Pauliana* taikymo praktiką, priešingai, nei galiojant 1964 m. CK, kuomet *actio Pauliana* instituto taikymo klausimu teismų praktika buvo nedidelė¹⁴⁸. LAT praktika pateikia gana detalias *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų gaires, tačiau praktikoje vis dar yra situacijų, kuomet lieka neaiškus šio instituto taikymas. Taip pat atsižvelgus į faktą, kad reikia įrodyti CK 6.66 straipsnyje numatytų sąlygų visetą, reikia pripažinti, kad *actio Pauliana* instituto teisinis reglamentavimas sukuria gana sudėtingas sąlygas kreditoriams ginčyti skolininko sudarytus sandorius.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojantis AB „Litimpeks bankas“ v UAB „Pajūrio paslaptys“ ir kt.*, Nr. 3K-3-710/2002, kat. 15.2.1.1; 25.8.1; 31.6.1; 31.5; 37.8; 40.6.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Neringos žuvis“ v. A. P. II „Altana“*, Nr. 3K-3-168/2007, kat. 35.6.1.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojantis AB „Litimpeks bankas“ v UAB „Pajūrio paslaptys“ ir kt.*, Nr. 3K-3-710/2002, kat. 15.2.1.1; 25.8.1; 31.6.1; 31.5; 37.8; 40.6.

¹⁴⁸ Augaitė D. *Actio Pauliana* // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55 (47). P.5.

3. *ACTIO PAULIANA* IEŠKINIO SPECIFIKA BANKROTO BYLŲ ATVEJU

Bankrotas yra vienas iš sudėtingiausių, o kartu ir seniausių amžinų visuomeninių reiškinių. Nuo senų laikų egzistavo problema, kai skolininkas nebesugebėdavo vykdyti įsipareigojimų kreditoriams, buvo ir įvairiausių jos sprendimų būdų: nuo romėnų teisės XII lentelių įstatyme kreditoriams suteiktos teisės nužudyti skolininką ir išsidalyti jo kūną iki šiuolaikinėse valstybėse esamų pagalbos neišsimokantiems skolininkams būdų¹⁴⁹. Bankrotas yra vienas iš patikimiausių rodiklių, parodančių valstybės, o globalios integracijos mastu – ir regiono ar net pasaulio ekonominę būklę. Kai ekonomikos augimas stabilus, bankrotų skaičius būna sąlygiškai mažesnis ir nedaug kinta, o ekonominės krizės metu jis didėja geometrine progresija¹⁵⁰.

Šį teiginį galima patvirtinti stebint Lietuvos ekonomikos rodiklius. Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos duomenimis, 2001-2007 metais juridiniams asmenims kasmet buvo iškeliami vidutiniškai apie 700 bankroto bylų, bet 2008 m., pasaulio finansų krizės metu, Lietuvoje paskelbusių bankrotą įmonių skaičius smarkiai išaugo –57,9 procento daugiau nei 2007 m¹⁵¹. 2009 m. šis skaičius dar sparčiau augo – bankroto procesas buvo pradėtas 1843 įmonėse, tai yra 92,6 procento daugiau nei 2008 metais. Ir tik 2010 m. jis šiek tiek stabilizavosi - bankroto procesas buvo pradėtas 1635 įmonėse, tai yra 11,3 procento mažiau nei 2009 metais¹⁵².

Bankroto specifiška pasireiškia tuo, kad ji jungia keleto teisės šakų normas: tiek privatinės, tiek viešosios teisės. Bankroto (nemokumo) proceso metu bet kuris reikalavimas gali atsirasti tiek iš privatinės teisės, tiek iš viešosios teisės. Į instituto reguliavimą patenka labai platus santykių laukas: sutarčių sudarymo, įmonės pertvarkymo – restruktūrizavimo, bankų, draudimų bendrovių veiklos, taip pat mokesčių, darbo ir kiti visuomeniniai santykiai. Bankroto teisės ypatumas dar yra tai, kad ji jungia ir materialinės teisės, ir proceso teisės normas¹⁵³.

¹⁴⁹ Kavalnė S., Mikuckienė V. Norkus R ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P.13.

¹⁵⁰ Ten pat. P.15.

¹⁵¹ <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6831>; prisijungimo laikas: 2011-05-28.

¹⁵² <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9160&PHPSESSID=>; prisijungimo laikas: 2011-05-28.

¹⁵³ V. Višinskis, A. Driukas, R. Svetikaitė ir kt. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. Vilnius, 2006 m.

LAT, nagrinėdamas bankroto bylas, taip pat yra pažymėjęs, kad šios kategorijos bylose egzistuoja viešasis interesas, o bankroto teisiniai santykiai susiklosto ne tik dėl kreditorių finansinių reikalavimų tenkinimo, bet paprastai daro įtaką ir kitų subjektų, kuriems įmonės bankroto procedūros sukelia ar gali sukelti atitinkamas teises ar pareigas, teisėtiems interesams.¹⁵⁴ Pavyzdžiui, įmonės nemokumo faktas, nustatytas įsiteisėjusia teismo nutartimi vienoje civilinėje byloje, sukelia teisinių padarinių ir įgyja prejudicinę galią net ir asmenims, nedalyvavusiems nagrinėjant šią bylą. Kitoje byloje ginčyti nemokumo fakto nebėra jokios galimybės, ir visi asmenys turi jį pripažinti¹⁵⁵. Bankroto bylos iškėlimas sukelia padarinių ir nacionaliniam biudžetui bei Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui, o jie yra skirti visuomenės poreikiams tenkinti¹⁵⁶. Taip pat svarbus visuomenei aspektas yra tas, kad įsiteisėjus nutarčiai iškelti bankroto bylą, su jos darbuotojais yra nutraukiamos darbo sutartys, ir tik ribotas skaičius darbuotojų, su kuriais sudaromos naujos terminuotos darbo sutartys, paliekama dirbti bankroto proceso metu (ĮBĮ 19 str.). Remiantis Statistikos departamento skelbtais duomenimis, dėl 1993–2010 m. įvykusių įmonių bankrotų darbo neteko 108 112 darbuotojų. Kadangi fiziniam asmeniui darbas dažnai yra vienintelis pajamų šaltinis, masinis darbuotojų atleidimas iš darbo uždeda visuomenei didelę našta, nes ji privalės taikyti socialinės apsaugos mechanizmus ir bent laikinai užtikrinti šių asmenų egzistencinius poreikius¹⁵⁷. Šie ir kiti aspektai patvirtina, kad bylos, kylančios iš bankroto teisinių santykių, turi ne tik privatų, bet ir viešą interesą, kas įpareigoja bankroto bylą nagrinėjantį teismą būti aktyviu, suteikia teisę ir pareigą rinkti įrodymus, būtinus išnagrinėti bylą ir įvertinti reikšmingas jos aplinkybes visais esminiais aspektais¹⁵⁸.

Didžiąją dalį bankroto procese dalyvaujančių suinteresuotų asmenų sudaro įmonės skolininkės kreditoriai. Visų 1993–2010 m. bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių patvirtinti kreditorių reikalavimai bankroto proceso pradžioje siekė 20448,3 mln. litų ir 1,5 karto viršijo šių įmonių turtą, kuris sudarė 13550,3 mln. litų. 1993–2010 m. kreditoriams grąžinta 1835,5 mln.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Okseta“*, bylos Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.

¹⁵⁵ Kavalnė S., Mikuckienė V. Norkus R ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P.24

¹⁵⁶ Ten pat.

¹⁵⁷ Ten pat.

¹⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Jūsų žavesiui“ v. UAB „Kompanjola“*, bylos Nr. 2-141/2007.

litų, arba tik 9 procentai kreditorių reikalavimų¹⁵⁹. Taigi, kreditoriams svarbi kiekviena potenciali galimybė susigrąžinti jiems priklausantį turtą. Viena iš tokių galimybių yra individuali kreditorių teisė ginčyti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius (*actio Pauliana*)¹⁶⁰. Šiame skyriuje ir panagrinėsime šio instituto specifiškumą bankroto bylose.

3.1 Kreditoriaus reikalavimo teisė bankroto bylose

Bankrutuojančios įmonės kreditoriai – tai teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės ir įsipareigojimus turintys fiziniai ir juridiniai asmenys (ĮBĮ 3 str.). LAT yra pabrėžęs, kad kreditorius yra viena iš pagrindinių figūrų bankroto procedūrų vykdymo metu. Nesant kreditoriaus pats bankroto procesas taptų negalimas. Nors Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnyje išvardijant pagrindines šio įstatymo sąvokas kreditoriaus sąvoka neapibrėžta, tačiau iš kitų šio įstatymo straipsnių (pvz., 3 str.) turinio matyti, kad kreditoriai – tai fiziniai ir juridiniai asmenys bei įmonės, neturinčios juridinio asmens teisių, kurie turi teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievolės ir įsipareigojimus. Tokia kreditoriaus samprata visiškai atitinka prievoliniuose santykiuose vartojamą kreditoriaus sąvoką, kur kreditoriumi laikomas asmuo, turįs subjektinę teisę reikalauti, kad skolininkas jo naudai atliktų tam tikrus veiksmus arba susilaikytų nuo jų atlikimo¹⁶¹.

Įmonių bankroto įstatymas apibrėžia kreditorių teises ir pareigas bankroto procese, tačiau šio įstatymo nuostatos neužkerta kelio bankrutuojančios įmonės kreditoriams ginti savo teises, todėl be kreditorinių reikalavimų įmonei, dėl kurių kreditorius per nustatytą laikotarpį turi teisę kreiptis į teismą, nagrinėjantį bankroto bylą, kreditorius turi teisę ginti savo teises ir kitomis tiek Įmonių bankroto įstatyme numatytomis, tiek nenumatytomis, bet šiam įstatymui neprieštaraujančiomis priemonėmis¹⁶². Todėl kreditorius, manydamas, jog bankrutuojančios įmonės sandoris, sudarytas tiek iki bankroto bylos iškėlimo, tiek ir iškėlus bankroto bylą, pažeidžia jo teises, turi teisę tą sandorį ginčyti CK 6.66 straipsnio pagrindu. Uždraudimas

¹⁵⁹ <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9160&PHPSESSID=>; prisijungimo laikas: 2011-05-28.

¹⁶⁰ Kavalnė S., Mikuckienė V. Norkus R ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P.248-249

¹⁶¹ Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobauta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 33 // Teismų praktika. 2001, Nr.16

¹⁶² Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose//Jurisprudencija. 2003. Nr. 37(29). P.53.

bankrutuojančios įmonės kreditoriui pasinaudoti Pauliana ieškinio institutu ne tik neatitiktų šio instituto esmės ir paskirties, bet ir pažeistų kreditorių interesus, nes sumažėtų jų teisių ir teisėtų interesų gynimo galimybės¹⁶³.

Įmonių bankroto procesą reglamentuojančio Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 8 punktą numato, kad bankrutuojančios įmonės administratorius privalo patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškelimo ir pareikšti ieškinius įmonės bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais¹⁶⁴. Taigi, įmonės bankroto atveju sandorių ginčijimas – bankrutuojančios įmonės administratoriaus teisė ir pareiga.

Įmonių bankroto įstatyme nereglamentuojami savarankiški sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai, tik akcentuojami ginčytinų sandorių požymiai – priešingumas įmonės veiklos tikslams ir galima įtaka įmonės mokumui. Dėl to bankrutuojančios įmonės administratorius prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus šios įmonės sandorius gali ginčyti visais CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais, tarp jų – ir CK 6.66 straipsnio pagrindu, nes pagal Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 14 punktą administratorius gina visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus¹⁶⁵. Vien tik faktas, jog sandorius ginčija bankroto administratorius, nesudaro pagrindo ginčijamus ir iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius vertinti pagal taisykles, kurios yra būdingos bankroto procesui. *Actio Pauliana* negali būti aiškinamas taip, kad sudarytų prielaidas ginčyti sandorius, kurie jų sudarymo metu nebuvo draudžiami ir atitiko įprastą verslo praktiką, nepaisant to, kad jų sudarymo metu skolininkas turėjo įsipareigojimų ir kitiems kreditoriams, o vėliau jam buvo iškelta bankroto byla. Toks įstatymo aiškinimas ir taikymas sukeltų teisinį neapibrėžtumą, nepasitikėjimą finansinių problemų turinčiu skolininku ir nepagrįstai ribotų jo galimybes vykdyti veiklą bei siekti atsiskaitymo su visais kreditoriais išvengiant bankroto, o bankroto administratoriui sudarytų

¹⁶³ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose//Jurisprudencija. 2003. Nr. 37(29). P.53..

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vinukas“ v. UAB „LCL“, Danske bank A/S, Nr. 3K-3-339/2009, kat. 35.6.1; 41.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugšėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“, Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

nepagrįstas prielaidas ginčyti visus be išimties iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius taip piktnaudžiaujant savo teisėmis¹⁶⁶.

Taip pat plėtodamas *actio Pauliana* taikymo praktiką pagal bankroto administratoriaus pareikštą ieškinį, LAT pažymėjo, kad sprendžiant, ar ginčijami sandoriai pažeidžia kreditorių teises, būtina įvertinti įrodinėjamo pažeidimo pobūdį sandorio sudarymo metu egzistuojančiomis sąlygomis, atsižvelgiant į reikalavimą pareiškusio administratoriaus statusą ir ginčijamų sandorių esmę¹⁶⁷. Neatsižvelgus į nurodytas aplinkybes gali būti pažeista ginčo šalių interesų pusiausvyra vieno kreditoriaus sąskaita nepagrįstai suteikiant naudą kitiems kreditoriams ir taip sudarant sąlygas piktnaudžiauti teisėmis.

Pažymėtina, kad Įmonių bankroto įstatyme nenustatyta bankrutuojančios įmonės administratoriui galimybės reikšti ieškinius teisme dėl uždarnosios akcinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimų pripažinimo negaliojančiais. Akcinių bendrovių visuotinių akcininkų susirinkimų nutarimų apskundimo tvarką reglamentuoja Akcinių bendrovių įstatymas, tačiau šio įstatymo nuostatose taip pat neįtvirtinta galimybės administratoriui ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimus. Tačiau tais atvejais, kai kreditoriaus ginčijamas sandoris buvo sudarytas remiantis bendrovės valdybos nutarimu, pripažintina, kad reikalavimas dėl valdybos nutarimo panaikinimo yra tiesiogiai susijęs su *actio Pauliana* dalyku (įeina į įrodinėjimo dalyką), todėl šis reikalavimas turi būti nagrinėjamas remiantis CK 6.66 straipsniu¹⁶⁸.

3.2 Kreditoriaus reikalavimo teisės patenkinimo tvarka

CK 6.66 straipsnio 4 dalis numato, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu sukelia teises pasekmes tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti. Tačiau tais atvejais, kai įmonei iškelta bankroto byla, teisinių pasekmių klausimas sprendžiamas kitu būdu.

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje BAB „Alytaus tekstilė“ v. „Rytų skirstomieji tinklai“, Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1 .

¹⁶⁷ Ten pat.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

Pagal Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 3 dalį kitų įstatymų nuostatos taikytinos tiek, kiek jos neprieštaruja šiam įstatymui. Tokiu atveju CK 6.66 straipsnio nuostatos taikytinos kartu su Įmonių bankroto įstatymo 35 straipsniu, reglamentuojančiu kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę ir tvarką. Dėl to Įmonių bankroto įstatyme esant nustatytai kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarkai, teismui panaikinus bankrutuojančios įmonės sandorį CK 6.66 straipsnio pagrindu, negali būti taikomos šio straipsnio 4 dalyje nustatytos sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinės pasekmės tik *actio Pauliana* pareiškusiam kreditoriui¹⁶⁹. Tokiais atvejais į skolininko nepagrįstai perleistą turtą (ar jo vertę) negali būti nukreipiamas kreditoriaus reikalavimo patenkinimas. Šis turtas (ar jo vertė) turi būti gražinamas bankrutuojančiai įmonei į bendrą turto masę ir naudojamas atsiskaityti su visais kreditoriais Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka¹⁷⁰. Tokį reglamentavimą iš dalies nulemia bankroto bylų viešasis interesas. Minėjome, kad bankroto teisiniai santykiai susiklosto ne tik dėl kreditorių finansinių reikalavimų tenkinimo, bet daro įtaką ir kitiems subjektams¹⁷¹. Taip pat bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių finansinius reikalavimus ir interesus, išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto¹⁷². Jeigu sandorį pripažinus negaliojančiu CK 6.66 straipsnyje numatytu pagrindu, jis sukeltų teisinės pasekmės tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui, būtų pažeidžiama viena iš bankroto instituto funkcijų – proporcingas kreditorių reikalavimo patenkinimo užtikrinimas, taip pat kreditorių lygiateisiškumo principas. Tačiau reikia pripažinti, kad dėl tokio ieškinio patenkinimo būdo, kreditorius ne visada gali būti suinteresuotas reikšti Pauliana ieškinį, nes investavęs laiko ir jėgų bei laimėjęs bylą, kreditorius gali likti taip ir nepatenkinęs savo reikalavimo, jeigu pagal ĮBĮ numatytą kreditorių reikalavimo eilę jis bus paskutinis ir pan.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusi UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“*, Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Okseta“*, bylos Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.

¹⁷² Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobauta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 33 // *Teismų praktika*. 2001, Nr.16

Taip pat tokiais atvejais yra svarbus turto iš trečiojo asmens valdymo grąžinimo skolininkui natūra klausimas. Teismas, spręsdamas teisinių pasekmių taikymo klausimą sandorį pripažinus negaliojančiu, nustato aplinkybes, susijusias su grąžintino natūra daikto būkle ir galimybe tą daiktą grąžinti buvusiam savininkui¹⁷³.

Sprendžiant, ar buvo pažeistos kreditoriaus teisės ginčijamu sandoriu suteikiant pirmenybę kitam kreditoriui, reikia turėti omenyje tai, kad kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai, todėl įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams¹⁷⁴. Tokius sprendimus dažnai padiktuoja verslo logika, kartais tai gali būti vienintelė racionali išeitis išvengti bankroto. Dėl šios priežasties įprastai skolininko turto pirkimo-pardavimo sandoris, pagal kurį mokėtina kaina įskaityta į priešpriešinį reikalavimą, arba jam savo esme analogiškas turto perleidimo už skolą sandoris nėra draudžiamas, jeigu turtas yra perleistas už rinkos kainą. Svarbu, kad toks turto perleidimas ir reikalavimų įskaitymas nepažeistų kitų analogiškoje situacijoje esančių kreditorių teisių, kurie būtų suinteresuoti įsigyti tą patį turtą ir įskaityti savo reikalavimus tokiomis pačiomis ar geresnėmis skolininkui sąlygomis. Priešingai, tokie sandoriai gali būti naudingi skolininkui, kartu ir jo kreditoriams, pvz., kai perleidžiamas tiesiogiai įmonės veikloje nenaudojamas ir taip pajamų nesukuriantis skolininko nekilnojamasis ar kilnojamasis turtas. Kreditoriaus įsipareigojimų sumažinimas tokio turto sąskaita tuo momentu dažniausiai atitinka ir kitų kreditorių interesus, nes taip sumažinami finansiniai įsipareigojimai kreditoriams ir sudaromos prielaidos jiems visiškai įvykdyti¹⁷⁵.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. „Rytų skirstomieji tinklai“*, bylos Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.

¹⁷⁵Ten pat.

3.3 Ieškinio senaties terminas

Ieškinio senaties termino eiga prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, o teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą (CK 1.127 str. 1 d.).

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 8 punkte nustatytas 36 mėnesių laikotarpis yra ne ieškinio senaties terminas, o terminas, per kurį administratorius turi patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius. Bankrutuojančios įmonės sandoriams nuginčyti taikomi visi bendrieji senaties terminai, nustatyti CK ir specialiuose įstatymuose¹⁷⁶.

Ankstesnės redakcijos Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 8 punktas numatė, kad kai bankroto administratorius patikrina bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, ir pareiškia ieškinius įmonės bankroto byląnagrinėjančiame teisme dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais, laikytina, kad administratorius apie sandorius sužinojo nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Taigi, ir CK 6.66 straipsnio 3 dalyje nustatytas vienerių metų ieškinio senaties terminas buvo pradedamas skaičiuoti nuo minėtos nutarties įsiteisėjimo dienos¹⁷⁷. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad dažnai būdavo slepiami įmonės dokumentai arba vilkinama juos perduoti, o administratoriui gauti iš įvairių valstybės institucijų, registrų, kadastrų ir kitų juridinių bei fizinių asmenų bankrutuojančios įmonės dar prieš bankrotą pateiktų ataskaitų, dokumentų, informacijos, įmonėje atliktų patikrinimų aktų ir pan. nuorašus buvo praktiškai neįmanoma, ši nuostata (taip pat ir ĮBĮ 20 straipsnio nuostata dėl prezumpcijos, kada administratorius sužinojo apie įmonės sandorius nustačius tyčinį bankrotą) buvo pakeista, nustatant, kad ieškinio senaties termino eiga skaičiuojama nuo tada, kai administratorius gauna dokumentus apie ginčytinų sandorių sudarymą¹⁷⁸.

Bankroto administratorius gali ginčyti ir anksčiau nei prieš 36 mėnesius sudarytus sandorius, tačiau tada senaties termino eiga pradedama skaičiuoti pagal bendrąsias CK

¹⁷⁶ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.187

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Liūto vaistinė“ ieškinį atsakovui UAB „Optivita“, Nr. 3K-3-178/2008, kat. 35.6.1

¹⁷⁸ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011. P.189

taisyklės¹⁷⁹. Autoriaus nuomone, tokia taisyklė įtvirtinta siekiant užtikrinti civilinių santykių stabilumą ir nesuteikti bankroto administratoriui nepagrįstai didelių teisių ginčyti iki bankroto bylos iškelimo sudarytus sandorius. Šiuo atveju jam ši teisė nedraudžiama, bet kartu nėra numatyta jokių privilegijų ar išimčių – bankroto administratoriaus galimybei ginčyti skolininko sudarytus sandorius taikomas tas pats ieškinio senaties terminas, kaip ir visiems kreditoriams.

Tais atvejais, kai sandorį ginčija bankrutuojančios įmonės kreditorius, ieškinio senaties terminas skaičiuojamas CK 6.66 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka. Esant svarbioms priežastims, ieškinio senaties terminas gali būti atnaujintas CK 1.131 straipsnio 2 dalies pagrindu¹⁸⁰.

Apibendrinant visą trečiąją skyrių galime teigti, kad *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumus bankroto bylose lemia paties bankroto, kaip proceso, specifiškumas, o tiksliau šiose bylose ginamas viešasis interesas. Bankroto bylose taikant Pauliano ieškinį, negali būti tenkinamas tik privatus interesas, nes tokios bylos iškelimas sukelia padarinių daug platesniam ratui subjektų. Dėl to CK 6.66 straipsnis turi būti taikomas tiek, kiek neprieštaruoja Įmonių bankroto įstatymui.

¹⁷⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Knituja“ administratorius G.P. v. UAB „Darija“, UAB „Pašešupis“, D.K. ir K.A., bylos Nr. 2A-47/2007.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. *Actio Pauliana* institutas atsirado Senovės Romos laikais. Jis yra įtvirtintas daugelyje pasaulio valstybių, tarp jų ir Lietuvoje.

2. Atliktas tyrimas patvirtino ginamąjį teiginį, kad nuolat vystantis ir besikeičiant ekonominiams, socialiniams aspektams bei siekiant užtikrinti efektyvų kreditorių teisių gynimą, kinta ir *actio Pauliana* instituto reglamentavimas Lietuvoje.

3. *Actio Pauliana* kartu su netiesioginio ieškinio bei sulaikymo teisės institutu yra išskirti į atskirą CK skyrių ir laikomi specialiais dėl to, kad yra imperatyvaus pobūdžio, susiję su dispozityvinio ir sutarčių laisvės principų ribojimu.

4. *Pauliana* ieškiniu yra nustatomos sutarties laisvės principo ribos, faktiškai įstatyme yra įtvirtinta asmens sudaromų sandorių kontrolės galimybė. Siekiant užkirsti kelią galimam kreditoriaus piktnaudžiavimui ir nepagrįstam skolininko teisių suvaržymui, minėto instituto taikymas galimas tik esant CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų visetui.

5. Tyrimas parodė, kad nors ir skiriasi pasirinktų šalių *actio Pauliana* reglamentavimas, samprata šio instituto anglosaksų ir kontinentinės teisinės sistemos valstybėse lieka ta pati.

6. LAT pakeitė praktiką teigdamas, kad *actio Pauliana* ieškinys turėtų būti laikomas neturtiniu, kadangi šiuo ieškiniu kreditoriui turto nėra priteisiama, jis tik siekia atkurti skolininko mokumą ir taip apginti savo pažeistas teises.

7. Remiantis tuo, kad praktikoje gali susiklostyti situacija, kuomet skolininkas, susiklosčius atitinkamiems ikisutartiniams santykiams, vykstant deryboms, pagrįstai tikisi, jog ateityje bus sudarytas sandoris su kreditoriumi ir siekdamas išvengti būsimos prievolės įvykdymo, jis iš anksto perleidžia turtą trečiajai šaliai, siūlome pakeisti LAT suformuotą praktiką pripažįstant, jog „*actio Pauliana* ieškiniu gali būti ginčijami sandoriai sudaryti ne tik po prievolės atsiradimo momento, bet atskirais atvejais sudaryti ir iki prievolės atsiradimo momento“. Toks reglamentavimas yra numatytas ir Nyderlandų Karalystėje.

8. Teismai kartais neteisingai vertina kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentą deliktinės atsakomybės atveju. Reikėtų įsidėmėti, jog deliktinės atsakomybės atveju, pareiga atlyginti žalą atsiranda ne tuo atitinkamo teismo sprendimo byloje, o nuo žalos padarymo, ar

atskirais atvejais ir atsiradimo, momento. Teismo sprendimas priteisti žalos atlyginimą – tai tik kreditoriaus teisės apgynimas, o ne reikalavimo teisės, kaip tokios, atsiradimo pagrindas.

10. LAT suformavo teisės taikymo taisyklę, kad kreditorius, pradėjęs, tačiau neužbaigęs išieškojimo iš hipoteka įkeisto skolininko turto hipotekos, privalo pirmiausia užbaigti išieškojimo procedūras iš įkeisto turto ir tik po šios procedūros paaiškėjus likusiam nepatenkintam kreditoriaus reikalavimo dydžiui, kreditorius galėtų naudoti kitą savo interesų gynimo būdą – *actio Pauliana* ieškinio pareiškimą. Dėl to, esant nežinomai esminei aplinkybei, t. y. likusiam nepatenkintam kreditoriaus reikalavimo dydžiui iki pasibaigs kitoje byloje atliekamos įkeisto turto pardavimo procedūros, turi būti sprendžiama dėl bylos sustabdymo.

11. Siūlome LAT suformuotą praktiką „jei skolininkui sudarius ginčijamą sandoris, jis vis tiek turi pakankamai turto kreditoriniams reikalavimams patenkinti arba mokumas nekinta, tai reikšti *actio Pauliano* ieškinio negalima“ keisti į „jei skolininkui sudarius ginčijamą sandoris, jis vis tiek gali patenkinti kreditoriaus reikalavimus arba jo mokumas nekinta, tai reikšti *actio Pauliano* ieškinio negalima“, nes kreditoriaus teisės gali būti pažeidžiamos ir kitais, turtu nekompensuojamais būdais (pvz. negalėjimu įvykdyti prievolės natūra).

13. Skolininko teisinė prievolė sudaryti sandorius CK 6.66 straipsnio prasme turėtų būti aiškinama siaurai, todėl neprivalomais sandoriais laikomi tokie, kurie sudaromi nesant įstatymo ar kitos susitarimo pagrįstos teisinės prievolės. Tačiau įstatyme nustatyta pareiga įvykdyti savo prievolę (pareigą) savaime nereiškia asmens pareigos sudaryti sandorį. Būtina nustatyti, ar skolininkas nepiktnaudžiavo šia pareiga ir ar trečiasis asmuo apie tai žinojo ar turėjo žinoti.

14. Jeigu teismas byloje vis dar nėra nustatęs žalos atlyginimo dydžio deliktinės atsakomybės atveju, o kreditorius sužino apie skolininko sudarytą sandorį, siekiant nepraleisti ieškinio senaties termino, kreditorius turėtų remdamasis teisingumo, sąžiningumo, protingumo principais bei ankstesne suformuota teismų praktika panašiose žalos dydžio nustatymo bylose įvertinti, ar toks sandoris pažeis jo teises. Jeigu manytina, jog pažeis, kreditorius turėtų ginčyti tokį sandorį remdamasis CK 6.66 straipsniu. Teismas turėtų šią bylą sustabdyti iki kol bus priimtas sprendimas žalos atlyginimo dydžio nustatymo byloje.

15. Buvo patvirtintas ginamasis teiginys, kad įsigaliojus naujam CK, LAT suformavo gausią *actio Pauliana* taikymo praktiką, priešingai, nei galiojant 1964 m. CK, kuomet *actio Pauliana* instituto taikymo klausimu teismų praktika buvo nedidelė. LAT praktika pateikia gana detalias *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų gaires, tačiau praktikoje vis dar yra situacijų, kuomet lieka neaiškus šio instituto taikymas. Taip pat atsižvelgus į faktą, kad reikia įrodyti CK 6.66 straipsnyje numatytų sąlygų visetą, reikia pripažinti, kad *actio Pauliana* instituto teisinis reglamentavimas sukuria gana sudėtingas sąlygas kreditoriams ginčyti skolininko sudarytus sandorius.

16. Buvo patvirtintas ginamasis teiginys, kad *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumus bankroto bylose lemia šiose bylose ginamas viešasis interesas. Bankroto bylose taikant Pauliano ieškinį, negali būti tenkinamas tik privatus interesas, nes tokios bylos iškėlimas sukelia padarinių daug platesniam ratui subjektų. Dėl šių priežasčių CK 6.66 straipsnis turi būti taikomas tiek, kiek neprieštaruoja Įmonių bankroto įstatymui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 1964. Nr.19- 138.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso papildymo 57(1) straipsniu ir 84, 318, 472(1) straipsnių pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios. 1998, Nr. 57-1582.
6. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas// Valstybės žinios. 2000. Nr. 74- 2262.
7. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas// Valstybės žinios. 2001 m. Nr. 31-1010.
8. Kreditoriams kenksmingų skolininko aktų ginčijimo įstatymas// Vyriausybės žinios. 1931 m. Nr. 367-2506.
9. 2002 rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/74/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 80/987/EEB „Dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su darbuotojų apsauga jų darbdaviui tapus nemokiam, suderinimo“.
10. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“.
11. Code civil des Français
<http://www.legifrance.gouv.fr/html/index.html>; prisijungimo laikas: 2011-05-24.
12. The Dutch Civil Code
<http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle33022.htm>; prisijungimo laikas: 2011-05-30.
13. United States Code
http://www.law.cornell.edu/uscode/usc_sec_11_00000548----000-.html; prisijungimo laikas: 2011-04-06.

Specialioji literatūra

14. Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
15. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002. P.294-295.
16. Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Monografija. Vilnius: Justitia, 2009.
17. Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2006. P.5-9.
18. Gecas D. Kreditoriams žalingi aktai // Teisė. 1927, Nr. 12.
19. Girard P. F. Romėnų teisė. Kaunas: VDU Universiteto teisių fakulteto leidykla, 1932. T.2.
20. Kavalnė S., Mikuckienė V. Norkus R ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.
21. Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji knyga. Vilnius: Justitia, 2011.
22. Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė: bendroji dalis. Antroji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. P.100.
23. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
24. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.
25. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius, 2002, 1 dalis.
26. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius, 1999.
27. V. Višinskis, A. Driukas, R. Svetikaitė ir kt. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas. Vilnius, 2006 m.
28. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.458.
29. C. C. A. Voskuil. Law and reality– essays on national and international procedural law. Martinus Nijhoff Publishers, 1992. P. 90.
30. Bryan A. Garner Black's Law Dictionary. Eighth Edition. West Group, 2004.

31. Шершеневич Г. Ф. Конкурсный процесс. Москва: Статут, 2000. P.31-32.

Moksliniai straipsniai

32. Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose // Jurisprudencija. 2003, Nr. 37 (29). P.50-58.

33. Augaitė D. *Actio Pauliana* // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47).

34. Balčikonis R. Sąžiningumas sutarčių teisėje // Jurisprudencija. 2003, Nr. 41(33). P. 164-183.

35. Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai//Jurisprudencija. 2005, Nr. 77(69).

36. Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga // Jurisprudencija. 2002, Nr.28 (20).

37. Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese// Jurisprudencija, 2005, Nr. 77(69).

38. Norkūnas A. Sąžiningumo principo įgyvendinimas// Jurisprudencija. 2003, Nr. 42 (34). P. 5-11.

39. Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės (1)//Juristas. 2005, Nr. 4. P. 3-11.

40. Vanhara D. Kreditoriaus teisės ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*actio Pauliana*) probleminiai aspektai// Juristas. 2009 m. Nr. 11.

Teismų praktika

41. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 57(1) straipsnio 3 ir 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

42. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobauta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 33 // Teismų praktika. 2001, Nr.16.

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, Nr.29.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“, Nr. 33.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje AB „*Panevėžio maistas*“ v. AB „*Lietuvos žemės ūkio bankas*“, bylos Nr. 3K-3-304/2001, kat. 31.6.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojantis AB „Litimpeks bankas“ v UAB „Pajūrio paslaptys“ ir kt.*, Nr. 3K-3-710/2002, kat. 15.2.1.1; 25.8.1; 31.6.1; 31.5; 37.8; 40.6.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *P.G.Abugelis v. G.Žilionis*, Nr. 3K-3-424/2003, kat. 31.6.1.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje *R.Kijevičius v. UAB "Helenos kolekcija"*, Nr. 3K-3-809/2003, kat. 32.4., 37.3., 31.6.1.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“* ., Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1; 37.7.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *P. R., M. B., S. V. ir A. K. v. J. T. ir UAB „Teisita“*, Nr. 3K-3-191/2006, kat. 21.4.1.3; 35.6.1.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *P. E. v. Šiaulių apskrities viršinininko administracija, Šiaulių miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-299/2006, kat. 24.2.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *T. N. S. v. J. N., G. N., V. M.*, Nr. 3K-3-328/2006, kat. 20.3.10; 41; 114.6; 114.9.2; 121.13.

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rovė“ v. UAB „Serneta“, UAB „Acumen“*, Nr. 3K-3-521/2006, kat. 42.8; 42.9; 42.11.1; 42.11.3; 42.11.4.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos finansų ministerija atstovaujama AB „Turto bankas“ v. AB „Oruva“ ir kt.*, Nr. 3K-3-529/2006, kat. 21.4.1.1; 35.6.1; 40.2; 126.8.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. A. P., R. P., R. B.*, Nr. 3K-3-584/2006, kat. 35.6.1, 21.6, 21.4.1.3.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje *R. P. v. I. G. ir D. G.*, Nr. 3K-3-497/2006, kat. 35.6.1.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. S. L. G. ir A. G.*, Nr. 3K-3-493/2006, kat. 35.6.1; 75.7.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *G. D., D. Č., R. J., R. J., B. J., G. O. K. (A. K. teisių perėmėjos), J. P. M., S. P., L. U., M. U., P. V., V. Ž., M. Ž., R. Ž. v. L. T., UAB „Auremstus“ (anksčiau UAB „Senamiesčio projektai“), UAB „Statybos projektai ir ranga“, UAB „Asmitika“ (anksčiau UAB „Vilniaus projektavimo ir restauravimo institutas“), AB „Paminklų restauravimo institutas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-619/2006, kat. 35.6.1; 41.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje *Z. S. v. V. S.*, Nr. 3K-3-98/2007, kat. 34.4.10; 34.5; 34.6; 78.2.1.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. II „Altana“*, Nr. 3K-3-168/2007, kat. 35.6.1.

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB Vilniaus bankas v. B., J. B., M. B., P. K. ir O. K.*, Nr. 3K-3-182/2007, kat. 35.6.1; 121.15.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Liunetė“ v. 91-oji gyvenamųjų namų statybos bendrija ir kt.*, Nr. 3K-3-233/2007, kat. 27.3.1.10; 35.6.2.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto savivaldybės ieškinį atsakovams UAB „Baltijos parkingas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-423/2007, kat. 35.6.1.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. C. v. V. M. ir V. B.*, Nr. 3K-3-535/2007, kat. 35.6.1.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Spaudos magnatai“ v. UAB „Sekundės redakcija“*, Nr. 3K-3-176/2008, kat. 21.4.1.1; 21.4.1.2; 21.4.2.1; 21.4.2.7; 21.6; 27.7; 35.6.1; 39; 45; 126.5.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *Utenos apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. E. Š. ir R. Š.*, Nr. 3K-3-184/2008, kat. 121.20.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Okseta“* ., bylos Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Liūto vaistinė“ ieškinį atsakovui UAB „Optivita“*, Nr. 3K-3-178/2008, kat. 35.6.1.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. K. v. G. D., D. D., J. D., M. K., H. D.*, Nr. 3K-3-191/2008, kat. 15.2.1.1; 21.6; 30.5.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti AB „Artrio-2“ v. UAB „DnB Nord lizingas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-262/2008, kat. 35.6.1; 45.6.

71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutavusi UAB „Imparatas“ v. UAB „Gertauta“*, Nr. 3K-3-493/2008, kat. 35.6.1.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Utvilsta“ v. UAB „Gilius ir Ko“*, Nr. 3K-3-540/2008, kat. 35.6.1.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Elkara“ v. V. O.*, Nr. 3K-3-552/2008, kat. 95.5; 118.5.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „Multiimpex“ v. UAB „Eneka“ ir kt.*, Nr. 3K-3-587/2008, kat. 35.6.1; 126.2.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Liūto vaistinė“ v. UAB „Optivita“*, Nr. 3K-3-105/2009, kat. 35.6.1; 41; 123.3.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“*, Nr. 3K-3-244/2009, kat. 27.7; 121.13; 121.20.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vinukas“ v. UAB „LCL“ ir kt.*, Nr. 3K-3-339/2009, kat. 35.6.1; 41.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *Bankrutavusi UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“*, Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje *M. Š. v. G. B., A. R., M. A.*, Nr. 3K-3-538/2009, kat. 35.6.1.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos aukštosios jūreivystės mokykla (buvusi Lietuvos jūreivystės kolegija) v. R. D., A. R. D., R. D., J. D.*, Nr. 3K-3-593/2009, kat. 21.4.2; 24.3; 35.6.1.

81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. bankrutuojanti AB „Alytaus tekstilė“, UAB „Marijampolės gelžbetonis“*, Nr. 3K-3-15/2010, kat. 35.6.1; 41.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. „Rytų skirstomieji tinklai“*, Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1 .
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *L. K. v. E. A., G. A. ir kt.*, Nr. 3K-3-264/2011, kat. 35.6.1; 94.2.1.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Danske Bank A/S Lietuvos filialas v. A. M., M. A. D., A. P., M. M., D. P.* , Nr. 3K-3-316/2011, kat. 113.6.2.4.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M. (J. M.), K. M., L. M. ir L. P.*, Nr. 3K-3-362/2011, kat. 35.6.1.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. J. B., A. B. ir R. Š.*, Nr. 3K-3-392/2011, kat. 35.6.1.
87. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Knituja“ administratorius G.P. v. UAB „Darija“, UAB „Pašešupis“, D.K. ir K.A.*, bylos Nr. 2A-47/2007.
88. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Jūsų žavesiui“ v. UAB „Kompanjola“*, bylos Nr. 2-141/2007.

Nyderlandų Karalystės teismų sprendimai

89. Nyderlandų Karalystės Aukščiausiojo Teismo 1984 m. balandžio 27 d. sprendimas civilinėje byloje *Steinz e. o. v. Amro*, NJ 1984, 680.
90. Nyderlandų Karalystės Aukščiausiojo Teismo 1987 m. liepos 8 d. sprendimas civilinėje byloje *Loeffen e. o. v. Mees&Hope I*, NJ 1988, 104.

91. Nyderlandų Karalystės Aukščiausiojo Teismo 1991 m. kovo 22 d. sprendimas civilinėje byloje *Loeffen e. o. v. Mees&Hope II*, NJ 1992, 214.

Kiti šaltiniai

92. Lietuvos statistikos departamentas. Įmonių bankrotas.
<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=9160&PHPSESSID=>; prisijungimo laikas: 2011-05-28.
93. Portalas „veidas.lt“. Staipsnis „Apeliacinis ir apygardos teismai paskendo bylose“
<http://www.veidas.lt/apeliacinis-ir-apygardu-teismai-paskendo-bylose>; prisijungimo laikas: 2011-01-05.
94. International Association of Restructuring, Insolvency & Bankruptcy Professionals. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview. Technical Series Issue No. 7. December 2008
<http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-02-12.
95. Finkel Law Firm LLC. Fraudulent Transfers Actions and Its Defenses
<http://www.finkellaw.com/CM/PublishedWorks/Actions-Defenses.asp>; prisijungimo laikas: 2011-04-08.

SANTRAUKA

Actio Pauliana - tai vienas iš Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtintų kreditoriaus interesų gynimo būdų. Ilgą laiką dėl netinkamai suformuoto 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso reglamentavimo, kreditoriai retai naudojami šiuo institutu, o teismų praktika buvo nedidelė.

Actio Pauliana instituto tinkamas ir teisingas taikymas yra itin svarbus, nes juo ribojamos sutarties laisvės principo ribos. Svarbu ne tik apginti pažeistas kreditoriaus teises, bet kartu užtikrinti, kad nebūtų piktnaudžiaujama šiuo institutu ir skolininko teisės nebūtų nepagrįstai suvaržytos.

Šio darbo tikslas yra išanalizuoti naujausią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą *actio Pauliana* taikymo praktiką, sudarant prielaidas vieningam ir nuosekliam šio civilinės teisės instituto pagrindimui, aiškinimui ir taikymui.

Darbe apžvelgiama *actio Pauliana* instituto istorinė raida, reglamentavimas Lietuvos ir užsienio valstybėse. Detaliai analizuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika, nagrinėjamas *actio Pauliana* specifiškumas bankroto bylose bei akcentuojami probleminiai aspektai.

Darbo pabaigoje, remiantis atliktu tyrimu, analize ir gautomis išvadomis, buvo patvirtinti magistro darbo pradžioje iškelti ginamieji teiginiai. Visų pirma, atliktas tyrimas parodė, kad besikeičiant socialiniams, ekonominiams santykiams keičiasi ir *actio Pauliana* instituto reglamentavimas Lietuvoje. Įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos CK, priešingai nei galiojant 1964 m. civiliniam kodeksui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo gana detalią ir aiškią praktiką *actio Pauliana* instituto taikymui. Taip pat patvirtino teiginys, kad skolininkui iškėlus bankroto bylą, *actio Pauliana* instituto taikymo ypatumus lemia bankroto bylose ginamas viešasis interesas.

Pagrindinės sąvokos: *actio Pauliana*, pažeistos kreditoriaus teisės, skolininko nesąžiningumas.

SUMMARY

Paulian action is one of defences of creditors rights institute regulated by the Civil Code of the Republic of Lithuania. For a long time this institute was not properly formed in the 1964 Civil Code, so creditors rarely used it and there were not too much court practise regarding this issue.

A proper and correst application of the *Paulian action* is very important, because it limits freedom of contract principle. *Paulian action* application should not only protect creditors rights not be violated, but also prevent from misuse of this institute and also that debtors rights wouldn't be unduly restricted.

The aim of this paper is to analize the newest *Paulian action* application practise of the Supreme Court of Lithuania, creating conditions for the uniform and consistent this institute substantiation, interpretation and application.

This paper reviews the fountainhead of *Paulian action* insitute, its regulation in Lithuania and foreign countries. The paper also reposes detailed analysis of the Supreme Court of Lithuania practice, *Paulian action* specifity in bankruptcy cases and focus on the problematic aspects.

At the end of the paper, were approved claims, which were raised in the beginning of the master's final work. Firstly, the investigation showed that because of constantly changes of social, economic relations, is changing *Paulian action* regulation in Lithuania. Also, when the new Civil Code of the Republic of Lithuania came into force, on the contrary the 1964 Civil Code, the Supreme Court of Lithuania has formed a fairly detailed and explicit practice of the *Paulian action* institute application. At the end it is confirmed the statement, that *Paulian action* institute application in bankruptcy cases is specific because of public interest of these cases.

Keywords: *Paulian action*, violated creditors' rights, unfair debtor.